

Hükümlü ve Tutukluların Nakil Esasları ve Güncel Sorunlar

Bahattin ARAS*

Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir ve TÜBİTAK–ULAKBİM Veri Tabanında indekslenmektedir.

* Dr., Freelance Editör/Danışman, (bahattinaras2018@gmail.com),
ORCID: [0000-0002-3551-7363](https://orcid.org/0000-0002-3551-7363)

Makale geliş tarihi: 24 Mart 2022 **Makale kabul tarihi:** 7 Haziran 2022

Atıf önerisi: Aras, Bahattin. “Hükümlü ve Tutukluların Nakil Esasları ve Güncel Sorunlar.” *Ankara Barosu Dergisi* 80, no. 4 (Ekim 2022): 223-282.

DOI: [10.30915/abd.1186645](https://doi.org/10.30915/abd.1186645)

HÜKÜMLÜ VE TUTUKLULARIN NAKİL ESASLARI VE GÜNCEL SORUNLAR

ÖZ

Cezaların infazı sürecinde hükümlü ve tutuklunun disiplin, asayiş ve güvenlik, hastalık, eğitim, öğretim, suç ve yargılama yeri nedenleriyle başka bir kuruma nakledilmeleri veya geçici olarak dış kurumlara götürülüp getirilmeleri gündeme gelmektedir. Bu tip naklilerde kurumu kapasitesi ve personeli durumu gibi yasal gerekçeler önemli olduğu kadar hükümlü veya tutuklunun kişisel veya ailevi durumu, sağlık sorunları, yargılama durumu gibi hususlarında dikkate alınması gerekmektedir. Esasen hükümlü veya tutuklunun nakli gündeme geldiğinde hükümlü veya tutuklunun durum analizinin iyi yapılması ve bireyselleştirilmiş bir plan çerçevesinde bu konuda karar verilmesi gerekir. Bunun yanında nakil sırasında hükümlü ve tutuklu ile nakil personelinin can güvenliğinin sağlanması, firarın önlenmesi ve sağlıklarının korunması noktasında gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir. Ancak her halükârda alınacak tedbirlerin temel hakların özüne zarar veren, onların kullanılmasını imkânsız hale getiren, ayrımcı ve insan onuruna aykırı nitelikte olmaması gerekir. Nakil süreci kişiyi rahatsız etmeden tamamlanmalıdır.

Anahtar kelimeler

infaz hukuku

cezaevi

hükümlü

tutuklu

nakil

PRINCIPLES OF TRANSFER OF CONVICTS AND DETAINEES AND CURRENT PROBLEMS

ABSTRACT

During the execution of sentences, the transfer of convicts and detainees to another prison due to discipline, public order and security, illness, education, training, crime, and place of trial, or temporarily taking them to foreign institutions comes to the fore. In this type of transfer, legal reasons such as the capacity of the prison and the status of the personnel are important, as well as the personal or family situation, health problems, and judicial status of the convict or detainee. In fact, when the transfer of the convict or detainee is on the agenda, the situation analysis of the convict or detainee should be done well, and a decision should be made within the framework of an individualized plan. In addition, necessary measures should be taken to ensure the safety of life of convicts, detainees, and transport personnel, to prevent their escape and to protect their health during transfer. However, in any case, the measures to be taken must not be of a nature that harms the essence of fundamental rights, renders them impossible to exercise, discriminates and is contrary to human dignity. The transfer process should be completed without disturbing the person.

Keywords

law on criminal execution

prison

detainee

convict

transfer

GİRİŞ

Çağdaş ceza infaz sisteminde infazın çağdaş esaslar çerçevesinde tamamlanabilmesi bakımından çerçevesi kanunlarla belirlenmiş olan tedbir ve uygulamalar önemlidir. Bu tedbir ve uygulamalara başvurulurken, bunlardan kaynaklı olarak hükümlünün infaza konu eylemi ne olursa olsun infaz kurumunda ikincil bir cezalandırmaya maruz kalmamasına; etkin, ıslah edici ve onarıcı bir infaz süreci yaşamasına katkı sağlanmasına dikkat edilmelidir. Bu ise ancak hükümlünün veya tutuklunun eşitlikçi, insan onuruna uygun, kanuni ve bireyselleştirilmiş tedbir ve uygulamalara tabi olması ile mümkündür.

Cezaevlerinin disiplin, düzen ve güvenliğinin sağlanması infazın etkinliği noktasında önemlidir. İdarenin güvenlik, disiplin ve düzen noktasında bir kısım uygulamalar geliştirmesi gerekebilir. İdarenin bu amaçla geliştireceği uygulamaların sınırı ise evrensel hukuk ilkeleri ve kanunlarla tutuklu ve hükümlülere tanınmış olan hak ve yükümlülüklerdir. Cezaevi idaresinin tutuklu ve hükümlüye tanınmış olan hakların özüne zarar verecek, infazdan beklenen amacı ortadan kaldıracak uygulamalardan uzak durması gerekmektedir.

Cezaevi idaresinin güvenliği, disiplini ve düzeni sağlamak için kaçınılmaz olarak alması gereken bir kısım istisnai önlemler gerekebilir. Bu kapsamda hükümlü ve tutuklular disiplin, asayiş ve güvenlik, hastalık, eğitim, öğretim, suç ve yargılama yeri nedenleriyle başka bir kuruma nakledilmeleri veya geçici olarak dış kurumlara götürülüp getirilmeleri gündeme gelebilir. Bu noktada bir kısım nakiller ortaya çıkan zorunlu nedenlere bağlı olarak kaçınılmazdır. Bir kısım nakil halleri ise hükümlünün refahını, huzurunu ve sağlığını esas almaktadır. 5275 sayılı Kanun'un 53 ila 58. maddeleri uyarınca hükümlü ve tutuklular kendi istekleri veya toplu sevk, disiplin, asayiş ve güvenlik, hastalık, eğitim, öğretim, suç ve yargılama yeri nedenleriyle başka bir kuruma nakledilebilirler. Burada önemli olan nakillerin insan onuruna uygun, infazın amacını gerçekleştirmeyi amaçlayan, ikincil bir cezalandırma ve örseleme içermeyen bir nitelikte olmasıdır. Mevcut çalışmada infaz hukukuna ilişkin hâkim olan temel ilkeler ışığında hükümlü ve tutukluların nakillerine ilişkin temel esaslar ve uygulamada yaşanan sorunlar ve oluşan hak ihlalleri ele alınacaktır. Bu konular ele alınırken ilgili ulusal ve uluslararası mevzuat hükümleri ile birlikte Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin, Anayasa

Mahkemesi'nin ve Yargıtay'ın konuya ilişkin uygulama ve içtihatlarına yer verilecektir.^[1]

I. HÜKÜMLÜ ve TUTUKLULARIN NAKİLLERİNE İLİŞKİN TEMEL ESASLAR

A) GENEL OLARAK

Cezaevlerinin kapasiteleri, hükümlülerin talepleri, zorunlu nedenler, eğitim ve sağlık gibi farklı gerekçelerle bir ceza infaz kurumundan başka bir ceza infaz kurumuna nakilleri gündeme gelebilir. Nakil süreci hükümlü bakımından sıkıntılı olduğu gibi cezaevi idaresi bakımından da külfetli bir durumdur.^[2] Bununla birlikte bir noktada hükümlü bakımından koşulların varlığı halinde nakil talebi bir hak iken yeri geldiğinde cezaevi idaresi bakımından da başvurulması kaçınılmaz olan bir tedbire dönüşmektedir.

Hükümlü veya tutuklunun bir infaz kurumundan diğer bir infaz kurumuna götürülmesi nakil; hükümlü veya tutuklunun duruşma, savcılık soruşturması, hastalık veya sınav gibi nedenlerle geçici olarak infaz kurumu dışına çıkarılması ve görev bitiminde infaz kurumuna teslim edilmesi ise sevk olarak tanımlanmaktadır. Görüldüğü üzere nakil sürekli bir ayrılmayı ifade ederken sevk ise kısa süreli ve geçici bir ayrılmayı ifade etmektedir^[3]. Gerek nakil ve gerek sevk sırasında kurum dışına çıkıldığından dolayı alınacak tedbirler benzer niteliktedir.^[4]

Hükümlülerin nakline ilişkin esaslar 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 53 ila 58. maddeleri ve Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik'in (İnfaz Yönetmeliği) 126 ve devamı maddeleri ile Adalet

[1] Çalışmamızda atıf yapılan AİHM kararlarının orijinal metnine "<https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>"; Anayasa Mahkemesi kararlarının orijinal metnine "<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>" adresinden dosya bilgilerini yazmak suretiyle ulaşılabilmesi mümkün olduğundan dolayı atıf yapılan her bir karar bakımından bu sayfalara tekraren atıf yapılmamıştır.

[2] Veli Özer Özbek, *İnfaz Hukuku*, 14. Baskı, (Ankara: Seçkin, 2021), 275; Nimet Özkavalcı, *İnfaz Hâkimliği*, 3. Baskı, (Ankara: Seçkin, 2021), 429.

[3] Timur Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, 8. Baskı, (Ankara: Seçkin, 2021), 402; Özbek, *İnfaz Hukuku*, 275.

[4] Oktay Erdoğan, *İnfaz Hukuku*, (Ankara: Adalet, 2022), 1153.

Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü'nün 05.06.2015 tarihli ve "Ceza İnfaz Kurumlarının Tahsisi, Nakil İşlemleri ve Diğer Hükümler" konulu 167 sayılı Genelge'sinde belirlenmiştir. Mevzuattaki düzenlemeler uyarınca hükümlüler, kendi istekleri veya toplu sevk, disiplin, asayiş ve güvenlik, hastalık, eğitim, öğretim, suç ve yargılama yeri nedenleriyle başka bir kuruma nakledilebilirler. Hükümlü nakilden önce aranır ve cezaevi tabibince, yoksa diğer bir resmî hekime muayene ettirilir; muayene sonucu yola çıkarılmayacağı anlaşılanlar, kurumun en üst amirince derhâl resmî bir sağlık kuruluşuna sevk edilir. Mazeretinin, biri hastalığın uzmanı olmak üzere en az iki uzman hekimin imzaladığı ve hastane başhekiminin onayladığı resmî rapor ile belgelenmesi hâlinde nakil, mazeret ortadan kalkıncaya kadar geri bırakılır ve durum Bakanlığa bildirilir.

Görüldüğü üzere hükümlüler, 5275 sayılı Kanun'un 53 ila 58. maddeleri çerçevesinde kendi istekleri veya toplu sevk, disiplin, asayiş ve güvenlik, hastalık, eğitim, öğretim, suç ve yargılama yeri nedenleriyle başka bir kuruma nakledilebilirler. Nakil konusunda yetki ise 1721 sayılı Hapishane ve Tevkifhanelerin İnfaz Hakkında Kanun'un 5. maddesindeki düzenleme uyarınca Adalet Bakanlığına aittir.

B) ULUSLARARASI BELGELERDE NAKİL İÇİN BELİRLenen İLKELER

Hükümlü ve tutukluların bir cezaevinden diğer bir cezaevine nakil süreçlerinde ortaya çıkan sorunlar ve oluşan hak ihlalleri çerçevesinde sorunların çözümü adına bir kısım uluslararası belgelerde hükümlü ve tutukluların nakline ilişkin esaslara yer verilmiştir. Bu kapsamda Avrupa Cezaevi Kuralları'nın^[5] 17. maddesi uyarınca ilk yerleştirme ve sonradan yapılacak bir cezaevinden diğerine nakil konusunda, mümkün olabildiğince mahpusa danışılmalıdır. Burada hükümlü ile iletişim kurulması ve nakil talebinin bu iletişim sonucu verilmesi infazdan beklenen sonuçların elde edilmesi bakımından önemlidir. Burada hükümlü ile kurulacak bir iletişim, bireyselleştirilmiş doğru bir kararın ortaya çıkmasına kaynaklık edecektir. Aynı şekilde Belge'nin 24.8. maddesi uyarınca mahpusların başka bir kuruma nakil edildiklerini derhal ailelerine bildirmelerine izin verilmelidir. Avrupa

[5] Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Üye Devletlere Avrupa Cezaevi Kuralları Hakkında Rec (2006) 2 Sayılı Tavsiye Kararı'nın (Avrupa Cezaevi Kuralları), https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/1982019151_705_tavsiye_kararlari.pdf, Erişim tarihi: 21/02/2022.

Cezaevi Kurallarında özellikle nakil konusunun ele alındığı “*Mahpusların nakli*” başlıklı 32. maddede nakle ilişkin önemli kurallar belirlenmiştir. Buna göre;

- Mahpuslar bir cezaevine nakledildiğinde veya cezaevinden alındığında ya da mahkeme veya hastane gibi diğer kurumlara sevk edildiğinde, toplumun gözü önünde mümkün olduğunca az tutulmalı ve gerçek kimliklerinin açığa çıkmamasının temini için uygun güvenlik önlemleri alınmalıdır.
- Mahpuslarının nakillerinin havalandırma veya ışıklandırması yetersiz olan ya da onlara gereksiz olarak fiziksel acı verecek ya da onurlarını kırarak taşıtlarda yapılması yasaklanmalıdır.
- Mahpusların nakilleri kamu otoritelerinin kontrolü altında yapılır ve nakil giderleri bu otoritelerce karşılanır.

Nakil konusunu ele alındığı bir diğer belge ise Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere Ömür Boyu Hapis ve Diğer Uzun Süreli Cezalara Mahkûm Olanların Cezaevi İdaresine Yönetimi Hakkında R (200) 23 Sayılı Tavsiye Kararıdır. Tavsiye Kararı'nın “*Ömür Boyu Hapis ve Diğer Uzun Süreli Mahkûmiyetin Zarar Verici Etkileriyle Başa Çıkma*” başlıklı 22. maddesindeki düzenleme uyarınca aile bağlarının kopmaması için özel çaba gösterilmeli ve bu amaçla; mahkûmlar mümkün olduğunca ailelerine veya yakın akrabalarına en yakın cezaevlerine yerleştirilmelidirler.^[6]

Görüldüğü üzere uluslararası belgelerde hükümlünün cezaevinde bulunduğu süreçte kurumsal düzen önemli olduğu kadar hükümlü veya tutuklunun kişisel ve ailevi durumun da dikkate alınması gerekmektedir. Bu nedenle nakil konusunun da bu çerçevede değerlendirilmesi gerekmektedir.

C) NAKİL SEBEPLERİ

5275 sayılı Kanun'un 53. maddesinde genel olarak hükümlülerin kendi istekleri veya toplu sevk, disiplin, asayiş ve güvenlik, hastalık, eğitim, öğretim, suç ve yargılama yeri nedenleriyle başka bir kuruma nakledilebilecekleri

[6] “Ömür Boyu Hapis ve Diğer Uzun Süreli Cezalara Mahkûm Olanların Cezaevi İdaresine Yönetimi Hakkında R (200) 23 Sayılı Tavsiye Kararı”, www.cte.adalet.gov.tr%2FResimler%2FDokuman%2F1982019151705tavsiye_kararlari.pdf&cflen=1362801&chunk=true, Erişim tarihi: 09/03/2022.

düzenlenmiştir. Kanun koyucu bu kapsamda Kanun'un 54 ila 57. maddeleri arasında hükümlülerin kendi istekleriyle veya disiplin, zorunlu nedenler ve hastalık nedeniyle nakillerine ilişkin esaslara yer verilmiştir. Bununla birlikte Kanun'un 53. maddesinde sayılan diğer nakil halleri olan toplu sevk, asayiş ve güvenlik, eğitim, öğretim, suç ve yargılama yeri nedenleriyle nakil talepleri ise talebin niteliğine göre zorunlu nedenler veya kendi isteğiyle nakil halleri kapsamında değerlendirilerek karar verilecektir.^[7]

1- Kendi İstekleri ile Nakil

a) Nakil Talep Usulü ve Koşulları

Hükümlünün kendi kişisel veya ailevi nedenlerle nakil talep etmesi genel olarak bir hak olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda 5275 sayılı Kanun'un "*Kendi istekleri ile nakil*" kenar başlıklı 54. maddesindeki düzenleme uyarınca hükümlülerin kendi istekleri ile buldukları kurumdan başka kurumlara nakledilebilmeleri belirlenen koşullar çerçevesinde mümkündür. Bu koşulların bir kısmı hükümlünün şahsına ilişkin, bir kısmı ise ceza infaz kurumlarının şartlarına ilişkindir. Buna göre hükümlünün şahsına ilişkin şartların eksik olması halinde talep doğrudan reddedilecektir.^[8] Kanun'daki düzenleme uyarınca başka bir kuruma naklen gitmek isteyen hükümlüler;

- a) Gitmek istedikleri kurumlardan durumlarına uygun en az üç yeri belirten bir dilekçe vermeleri,
- b) Çocuk hükümlüler ile maddi durumunun yetersiz olduğunu belgelendiren hükümlüler^[9] hariç nakil giderlerini peşin olarak ödemeyi kabul etmeleri,

[7] Özbek, *İnfaz Hukuku*, 275; Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, 402; Özkavalcı, *İnfaz Hâkimliği*, 429.

[8] Cihat Arslan, "Hükümlülerin Nakli (Transferi)," (Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010), 44; Özbek, *İnfaz Hukuku*, 276; Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, 403; Erdoğan, *İnfaz Hukuku*, 1156.

[9] 25.06.2021 tarihinde yürürlüğe giren 7328 sayılı Kanun'un 6. maddesiyle 5275 sayılı Kanun'un 54. maddesinin birinci fıkrasına "*çocuk hükümlüler*" ibaresinden sonra gelmek üzere "*ile maddi durumunun yetersiz olduğunu belgelendiren hükümlüler*" ibaresi eklenmiştir.

- c) Ceza infaz kurumlarında bulunulması gereken sürenin üç aydan fazla olması,
- d) İyi hâl göstermeleri, disiplin cezası almamış veya kaldırılmış olması,
- e) İstekte bulunulan kurumda yer, kapsama gücü ve sınıfının uygun bulunması ve tutukevi olmaması,
- f) Mahkûmiyet sürelerine uygun hükümlülerin barındırıldığı bir kurum olması,
- g) Talep edilen kurumun daha önce disiplin nedeniyle ayrılmak zorunda kaldıkları kurum olmaması,

gerekir. Görüldüğü üzere istek üzerine nakil talebinin kabulü için hükümlünün sahsına ve talep edilen ceza infaz kurumuna ilişkin koşulların bir bütün halinde mevcut olması gerekmektedir.^[10]

5275 sayılı Kanun'un 54. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi; “*koşullu salıverilmelerine beş aydan az süre kalmamış olması,*” şeklinde iken 7242 sayılı Kanun'un 30'uncu maddesiyle (c) bendi “*ceza infaz kurumlarında bulunulması gereken sürenin üç aydan fazla olması*” şeklinde değiştirilmiştir.

İstek üzerine naklin düzenlendiği bir diğer düzenleme ise 167 sayılı Genelge'dir. 167 sayılı Genelge'nin 15. maddesinin üçüncü fıkrası 31.07.2017 tarihinde değiştirilmiştir. Değişiklikle birlikte getirilen düzenleme uyarınca nakil talebi kabul edilen hükümlüler nakledildikleri kurumlarda, eğitim öğretim veya hastalık nedeniyle nakil hariç, bir yıl kalmak zorundadırlar. Çocuklar bakımından bu süre altı ay olarak belirlenmiştir.^[11] Bakanlık tarafından kendi istekleri üzerine nakli yapılan hükümlü ve hükümözlülerin, nakledildikleri kurumlarda 1 yıl kalmaları zorunlu olduğu için 1 yıllık süre dolana kadar ağır ceza merkezi Cumhuriyet başsavcılıkları tarafından, kendi istekleri üzerine müdürlük teşkilatı bulunmayan ceza infaz kurumlarına yapılacak nakiller hariç, merkez ve bağlı ceza infaz kurumlarından birine nakilleri yapılmayacaktır.

[10] Çetin Akkaya, *Açıklamalı-İçtihatlı Cezaların Belirlenmesi Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Ve İnfaz Hukuku*, 1. Baskı, (Ankara: Kartal, 2006), 579; Özbek, *İnfaz Hukuku*, 276; Erdoğan, *İnfaz Hukuku*, 1156; Özkavalcı, *İnfaz Hâkimliği*, 431.

[11] Akkaya, *İnfaz Hukuku*, 579; Arslan, “Hükümlülerin Nakli (Transferi),” 53; Erdoğan, *İnfaz Hukuku*, 1165.

Yukarıda da belirtildiği üzere 7242 sayılı Kanun’la 5275 sayılı Kanun’un 54/1-c maddesinde yapılan değişiklikle, nakil talebi için ceza infaz kurumlarında bulunulması gereken sürenin üç aydan fazla olması şeklinde değiştirilmiştir. Önceki düzenleme koşullu salıverme tarihine beş ay süre kalmış olmasını ararken yeni düzenleme koşullu salıverme tarihini değil ceza infaz kurumlarında bulunulması gereken süreyi esas almıştır. Bunun sebeplerinden biri de koşullu salıverme öncesi denetimli serbestlik nedeniyle kişinin tahliye olma durumunun da dikkate alınacak olmasıdır. 7242 sayılı Kanun değişikliği ile birlikte Genelge’deki hüküm Kanun’dan farklı hale gelmiştir. Genelge’deki hükmün de Kanun’a göre yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Maddedeki düzenleme uyarınca nakil için dilekçe tarihi itibariyle koşullu salıverilmelerine beş aydan az süre kalmamış olması şartı aranmayacak, bunun yerine dilekçe tarihi itibariyle ceza infaz kurumlarında bulunulması gereken sürenin üç aydan fazla olması şartı aranacaktır.^[12]

Burada süre hesaplanırken hükümlün birden fazla suçtan mahkûmiyet durumu varsa öncelikle 5275 sayılı Kanun’un 99. maddesi uyarınca yapılan içtima neticesinde bulunan süreye göre bir değerlendirme yapılacaktır. Ancak hükmen tutuklular bakımından koşullu salıverilme tarihi belli olmadığından ve bunlar hakkında bir içtima kararı alınması da mümkün olmadığından bu koşulun hükmen tutuklu olarak adlandırılan hükümlülüler bakımından aranmaması gerekir.^[13] Zira Hükümlülüler karar tarihi itibariyle tutuklu olan veya mahkûmiyet kararıyla birlikte tutuklanmasına karar verilen kişilerdir. Görüldüğü üzere hükümlülülük kavramı tutukluluk süreci ile hükümlülülük süreci bakımından arada bir süreci ifade etmektedir. Daha doğrusu tutukluluktan hükümlüye geçiş sürecinde mahkemece karar verilen ancak karar henüz kesinleşmediği için hükümlü olamayan kişilerdir. Bu nedenle statü olarak hükümlü ve tutuklulardan farklı bir pozisyona sahiptir. Hükümlülüler, koşullu salıverme, denetimli serbestlik, açık cezaevi gibi uygulamalardan yararlanamamaktadırlar.^[14]

Mevzuat hükümleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde nakil talebinde bulunan hükümlülülerin nakil talep dilekçesi;

[12] Bahattin Aras ve Sezgin Güverçin, *İnfaz Hukuku*, (Ankara: Yetkin, 2021), 443.

[13] Arslan, “Hükümlülülerin Nakli (Transferi),” 49.

[14] Halit Dönmez, “CMK 102’deki Tutukluluk Süresiyle İlgili Değerlendirme,” *Ankara Barosu Dergisi* 68, no. 4 (Temmuz, 2010), 195.

- İstekte bulunulan kurumda yer bulunması, kapsama gücü ve sınıfının uygun olması ve sadece tutuklulara tahsis edilmiş (tutukevi) olmaması,
- Talep ettikleri ceza infaz kurumunda güvenlik riski oluşturmaması,
- Disiplin nedeniyle ayrıldıkları kurumlar hariç, talep ettikleri kurumlarda daha önce kalmış iseler, Bakanlıkça değerlendirilmek üzere bu yer idare ve gözlem kurulunun taleple ilgili görüşünün alınmış olması,

koşulları haricinde diğer koşulların varlığı noktasında ilgili Cumhuriyet başsavcılığınca değerlendirme yapılacaktır. Bu noktada hükümlünün Genelge'de yer alan;

- Gitmek istedikleri kurumlardan durumlarına uygun en az üç yeri belirten bir dilekçe vermeleri,
- Nakil giderlerini peşin olarak ödemeyi kabul etmeleri,
- Kanuna göre cezaevinde kalacakları sürenin üç aydan fazla olması
- İyi hâl göstermeleri, disiplin cezası almamış veya kaldırılmış olması,
- Mahkûmiyet sürelerine uygun hükümlülerin barındırıldığı bir kurum olması,
- Daha önce disiplin nedeniyle ayrılmak zorunda kaldığı kurum olmaması,
- Bakanlık tarafından dönem itibariyle isteğe bağlı nakil için kapatılmamış olması,

koşulları bakımından ilgili başsavcılık tarafından bir değerlendirme yapılacaktır. Burada iyi halli olmaktan kastedilen ise kanun koyucunun koşullu salıverilme ve denetimli serbestlikten faydalanmak için gerekli olan iyi hal durumudur. Aynı kriterlere göre değerlendirme yapılacaktır.^[15]

Nakil talep eden bakımından bu koşulların bulunmaması halinde nakil istemlerine ait dilekçe, gereksiz yazışmaları önlemek amacıyla, Cumhuriyet başsavcılıklarınca değerlendirilerek reddedilecek ve ret kararı gerekçesi ile birlikte kendilerine tebliğ edilecektir. Belirtilen koşulları taşıması halinde

[15] Arslan, "Hükümlülerin Nakli (Transferi)," 47.

ise hükümlünün nakil talep dilekçesi ve ekleri karar verilmek üzere Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne gönderilecektir.

Diğer taraftan Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü tarafından kapasite yoğunluğu ve konumu itibarıyla isteğe bağlı nakil yapılamayacak kurumların listeleri dönem dönem Cumhuriyet başsavcılıklarına bildirilmektedir. Özellikle nakil dönemlerinde bu listelerin talep halinde hükümlülerle paylaşılması, hükümlülerin isteğe bağlı nakillerde nakle kapalı kurumlardan haberdar olmaları ve onlar haricinde kendi durumlarına uygun kurumları talep etmeleri veya hiç talepte bulunmamalarının temini bakımından önemlidir. Bu paylaşımın yapılması halinde gereksiz yazışmaların da önüne geçilmiş olacaktır.^[16]

Burada dikkat edilecek bir diğer husus ise talep edilen infaz kurumunun hükümlünün suç tipine uygun bir kurum olmasıdır. 5275 sayılı Kanun'un 8 ilâ 15. maddeleri arasında ceza infaz kurumlarının türleri tanımlanmış ve bu cezaevlerinin hangilerinde ne tür hükümlülerin kalacağı belirlenmiştir. Bu nedenle 5275 sayılı Kanun'un 9. maddesi uyarınca yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumunda kalması gereken hükümlünün bu nitelikte bir cezaevi tercih ve talep etmesi gerekir.^[17]

Nakil talebinde dikkat edilecek bir diğer husus ise nakil talep edilen infaz kurumunun daha önce disiplin nedeniyle ayrılmak zorunda kaldığı kurum olmaması gerekir. Hükümlü Sincan Ceza İnfaz Kurumlarından disiplin cezası nedeniyle Silivri Ceza İnfaz Kurumlarına nakledilmiş ise hükümlü nakil talebinde Sincan dışında koşullarına uygun bir ceza infaz kurumunu talep etmesi gerekir.

b) Uygulamada Yaşanan Sorunlar

Her alanda olduğu gibi cezaevlerinde isteğe bağlı nakil konusunda da ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Avrupa Cezaevi Kuralları'nın^[18] 17. maddesi uyarınca ilk yerleştirme ve sonradan yapılacak bir cezaevinden diğerine nakil konusunda, mümkün olabildiğince mahpusa danışılmalıdır. Burada hükümlü ile iletişim kurulması ve nakil talebinin bu iletişim sonucu verilmesi

[16] Aras ve Güverçin, *İnfaz Hukuku*, 444-5.

[17] Arslan, "Hükümlülerin Nakli (Transferi)," 49-50.

[18] Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, "Avrupa Cezaevi Kuralları."

infazdan beklenen sonuçların elde edilmesi bakımından önemlidir. Burada hükümlü ile iletişim bireyselleştirilmiş doğru bir kararın ortaya çıkmasına kaynaklık edecektir.

i. Kapasite Yoğunluğu Gereçesiyle Taleplerin Reddedilmesi

İsteğe bağlı nakillerdeki temel sorun özellikle taleplerin hakkaniyete uygun bir bireyselleştirme yapılmadan reddedilmesidir. Özellikle Türkiye'deki bütün cezaevlerinin kapasitenin üzerinde yoğun olduğu ve hatta talepte bulunan kişinin kaldığı kurum da kapasitenin üzerinde olmasına rağmen taleplerin yoğunluğu “*İstekte bulunulan kurumda yer bulunmaması, kapsama gücü ve sınıfının uygun olmaması*” gibi matbu gerekçelerle reddedilmektedir.

TÜİK verilerine göre 2020 yılı itibariyle Türkiye’de 370 ceza infaz kurumunun olduğu ve 266.831 hükümlü ve tutuklunun bulunduğu istatistiklerde belirtilmiştir. Buna karşılık 2019 yılında cezaevlerindeki yatak sayısı 245.200 olarak tespit edilmiştir.^[19] Diğer bir ifade ile yaklaşık 21.631 hükümlünün yatacak bir yatağı bulunmamaktadır. Esasen yoğunluğun büyük şehirlerdeki cezaevlerinde yaşandığı dikkate alındığında bu cezaevlerinde yatak sıkıntısının çok yüksek oranda olduğu açıktır.

Adalet Bakanlığı’nın açıkladığı son verilere göre ise 28.02.2022 tarihi itibariyle ceza infaz kurumlarında kalan tutuklu ve hükümlü sayısı ise 309.558 olarak tespit edilmiştir.^[20] Görüldüğü üzere genel olarak Türkiye’de cezaevleri kapasitenin üzerinde bir doluluğu sahipler. Bu nedenle kapasite yoğunluğunun tek başına ret gerekçesi olarak hükümlü aleyhine kullanılması hakkaniyete ve infazın temel almaçlarına aykırı olacaktır.

ii. Taleplerin Değerlendirilmesinde Aile Bütünlüğünün Sağlanmasına Dikkat Edilmemesi

Cezanın infazı sürecinde önemli konulardan biri de nakil talebi karara bağlanırken aile bütünlüğünün olabildiğince muhafaza edilmesidir. Bu hükümlünün ıslahı ve topluma kazandırılması noktasında önemli bir

[19] Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2020: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ceza-Infaz-Kurumu-İstatistikleri-2020-37202>, Erişim tarihi: 10/03/2022.

[20] Ceza İnfaz Kurumunda Bulunan Tutuklu/Hükümlü Mevcutları, <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-istatistikleri12012021090932>, Erişim tarihi: 10/03/2022.

etkendir. Dolayısıyla aileye yakın olma gerekçesi ile yapılan isteğe bağlı nakil taleplerinin hassasiyetle incelenmesi gerekir. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi'nin *Ahmet Kılıçelli Kararında*^[21] vurguladığı üzere aile hayatına saygı hakkı kapsamında, tutuklu ya da hükümlünün aile hayatını sürdürmesini sağlamaya yönelik olarak devletin üstlenmesi gereken birtakım yükümlülükler ortaya çıkabilir. Söz konusu pozitif yükümlülükler, somut olayın koşullarına göre tedbirler alınmasını ya da edimde bulunulmasını gerekli kılabilir. Benzer şekilde Mahkeme *Mehmet Zahit Şahin Kararında* ise,^[22] hükümlü ve tutukluların özel ve aile hayatına saygı gösterilmesi hakkının, ceza infaz kurumu idaresinin hükümlü ve tutukluların ailesi ve yakınlarıyla temasını devam ettirecek önlemleri almasını da zorunlu kıldığını belirtmiştir.

Hükümlünün ailesi ile iletişimini kolaylaştırmak için onların ikamet yerinde veya oraya yakın bir kurum talep etmesi halinde değerlendirmenin öncelikli olarak bu noktada yapılması gerekir. Zira burada hükümlünün kurum değişikliği ile elde edeceği refahtan ziyade hükümlü ile aile ve çocuklarının bu nakil nedeniyle kavuşacakları kolaylık ve bunun hükümlünün ıslahına yapacağı katkı önemlidir. Kars'ta ikamet eden bir ailenin İstanbul'da hükümlü olan yakınlarını ziyaretlerinin yol giderleri ve mesafe itibariyle zahmetli ve masraflı olacağı kaçınılmazdır. Bu şekilde uzun mesafelerde aile bireylerinin açık veya kapalı görüşlere katılma oranı çok düşüktür. Bu nedenle aile bütünlüğünün ve iletişimin sağlanması ve ziyaretçi kabul hakkının etkin kullanılabilmesi bakımından hükümlünün ailesine yakın bir yerde tutulması gerekir.^[23] Dolayısıyla bu tip nakil taleplerinin özellikle "*İstekte bulunulan kurumda yer bulunmaması, kapsama gücü ve sınıfının uygun olmaması*" gibi matbu gerekçelerle reddedilmemesi gerekir.^[24] Zira ziyaretçinin ailesi ve yakınından birinin hükümlüyü ziyaret etmesini zorlaştıracak nitelikte hükümlünün uzak mesafedeki bir yerdeki cezaevinde kalmasının

[21] AYM Ahmet Kılıçelli Kararı, Başvuru No: 2017/31069, K.T: 30/9/2020, Prg.47-48.

[22] AYM Mehmet Zahit Şahin Kararı, Başvuru No: 2013/4708, K.T: 20/4/2016, Prg.36.

[23] Bilal Osmanoğlu ve Oğuzhan Emre Parlak, "Mahpusların Aileleri ve Yakınlarıyla Görüşme Hakkı," *YÜHFD* 18, no. 1, (Ocak 2021) 273-274.

[24] Aras ve Güverçin, *İnfaz Hukuku*, 446.

oluşturacağı maddi külfet ve sıkıntı esasen bu hakkın fiilen sınırlandırılması sonucunu doğurmaktadır.^[25]

ii. Nakil Masraflarının Hükümlüden Alınması

Nakil işlemleri nitelikleri itibariyle masraf gerektiren işlemlerdendir. İsteğe bağlı nakillerle ilgili sorunlardan biri de Kanun'daki emredici hüküm gereğince nakil talebinin kabulü halinde masrafların hükümlüce karşılanmasıdır. Ancak bu masraflar talebin kabulü halinde yatırılacaktır. Hükümlünün nakledileceği cezaevinin belli olmasından sonra kendisine makul bir süre verilmelidir.^[26]

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Üye Devletlere Avrupa Cezaevi Kuralları Hakkında Rec (2006) 2 Sayılı Tavsiye Kararı'nın (Avrupa Cezaevi Kuralları) "*Mahpusların nakli*" başlıklı 32. maddesi uyarınca mahpusların nakil masraflarının nakli yapan kamu otoritelerince karşılanması gerekir.^[27] Öğretide 5275 sayılı Kanun'un 58/4. maddesinde yer alan "*Görevli nezaretinde yapılan nakiller sırasında hükümlünün iâşe ve bedensel ihtiyaçları giderilir.*" şeklindeki düzenlemede naklin çeşitleri arasında bir ayırım yapılmadığından naklin hükümlünün kendi isteğiyle gerçekleşmiş olsa dahi nakil masraflarının devlet tarafından giderilmesi gerektiği öğretide dile getirilmektedir.^[28] Ancak Kanun'un 54. maddesinde isteğe bağlı nakillere ilişkin olarak "*Nakil giderlerini peşin olarak ödemeyi kabul etmeleri*" kanuni koşul olarak öngörüldüğünden burada 5275 sayılı Kanun'un 58/4. maddesi hükmünün bu şekilde yorumlanması mümkün değildir.

Kural olarak 5275 sayılı Kanun'un 54. maddesi uyarınca isteğe bağlı nakillerde nakil masraflarının hükümlü tarafından karşılanması gerekmektedir. 7328 sayılı Kanun öncesi özellikle düşük gelirli veya geliri olmayan hükümlüler bakımından bu ciddi bir sorun teşkil etmekteydi. Ancak isteğe bağlı nakillerde yaşanan ve nakil masraflarını karşılayacak bir geliri olmadığı için

[25] Melike Orçin, "Avrupa İnsan Hakları Hukuku'nda Tutuklu ve Hükümlülerin Dış Dünya ile İletişim Kurma Hakkı," Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2020), 119; Aras ve Güverçin, *İnfaz Hukuku*, 446.

[26] Arslan, "Hükümlülerin Nakli (Transferi)," 46.

[27] Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, "Avrupa Cezaevi Kuralları."

[28] Özbek, *İnfaz Hukuku*, 278.

nakil talep edemeyen hükümlüler yönünden masrafların Devlet tarafından karşılanması yönünde 7328 sayılı Kanun’la lehe bir düzenleme yapılmıştır. 7328 sayılı Kanun’un 6. maddesiyle 5275 sayılı Kanun’un 54. maddesinin birinci fıkrasına yapılan eklemeye birlikte “*çocuk hükümlülerin*” yanı sıra düşük gelirlili veya geliri olmayan hükümlüler de nakil masraflarından muaf tutulmuşlardır. Düzenleme uyarınca çocuk hükümlüler ve maddi durumunun yetersiz olduğunu belgelendiren yetişkin hükümlüler nakil masrafı ödemediği bağı nakil talebinde bulunabileceklerdir. Bu kişilerin nakil masrafları Devlet’çe karşılanacaktır. Bu şekilde isteğe bağı nakillerde masrafın ödenmemesi nedeniyle nakil talebinde bulunamama sorununa çözüm getirilmiştir.

İsteğe bağı nakil talebi ilgili Cumhuriyet başsavcılığı veya Bakanlık tarafından reddedilen hükümlü bu karara karşı genel hüküm niteliğinde olan 4675 sayılı Kanun’un 4 ve 5. maddeleri gereğince infaz hâkimliğine şikâyet yoluna başvurulabilir.^[29]

2- Disiplin Nedeniyle Nakil

5275 sayılı Kanun’un 55. maddesinde hükümlülerin disiplin nedeniyle nakilleri düzenlenmiştir. Buna göre hükümlü, hücreye koyma cezasını gerektiren eylemlerde bulunması hâlinde kurum yönetimince hakkında disiplin işlemi yapılır ve kurum en üst amirinin istemi üzerine Bakanlıkça başka kurumlara nakledilebilir. Burada disiplin cezası olarak hücreye koyma cezası uygulanmakta ve verilen hücreye koyma disiplin cezası ise yeni kurumlarda çektirilir. Bu hükümlüler nakledildikleri kurumlarda altı ay kalmak zorundadırlar. Ancak mahkeme kararı, kurum güvenliği, can güvenliği veya hastalık sebepleriyle nakil hallerinde ise bu süre koşulu aranmaz. Görüldüğü üzere hükümlünün disiplin nedeniyle nakil edilmesi için hücreye koyma cezasını gerektiren eylemlerde bulunması ve kurum en üst amirinin nakil konusunda istemde bulunması varlığı halinde Bakanlık nakil kararı verebilir.^[30]

[29] Metin Özmen, “Türkiye’de Cezaevlerinin İdari Açısından Denetimi,” (Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), 81; 1. CD., E. 2002/3120, K. 2002/2946, K.T., 5.7.2002.

[30] Özbek, *İnfaz Hukuku*, 277; Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, 404; Aras ve Güverçin, *İnfaz Hukuku*, 447; Arslan, “Hükümlülerin Nakli (Transferi),” 59; Erdoğan, *İnfaz Hukuku*, 1159; Özkavalcı, *İnfaz Hâkimliği*, 433.

5275 sayılı Kanun'un 44. maddesinde düzenlenmiş olan hücreye koyma cezası, hükümlünün eylemlerinin nitelik ve ağırlığına göre bir günden yirmi güne kadar, açık havaya çıkma hakkı saklı kalmak üzere, geceli ve gündüzlü bir hücrede tek başına tutulması ve her türlü temastan yoksun bırakılmasıdır. Hücreye koyma cezası verildikten sonra bu karara karşı hükümlünün önce infaz hâkimine şikâyet daha sonra da infaz hâkiminin kararına karşı ağır ceza mahkemesi nezdinde itiraz hakkı bulunmaktadır. Dolayısıyla bu süreçler tamamlanıp bu kararın kesinleşmesinden sonra 5275 sayılı Kanun'un 48. maddesi gereğince hücreye koyma cezasının infazına, infaz hâkiminin onayı ile başlanacaktır. Görüldüğü üzere diğer disiplin cezalarından farklı olarak kesinleşen hücreye koyma cezasının infazına doğrudan başlanılamamaktadır.^[31] İnfaz için infaz hâkiminden onay kararı alınmalıdır.

Hücre cezası kesinleşmeden ve infaz hâkiminin onayı olmadan infaz edilemediği gibi bu cezaya bağlı olarak disiplin nedeniyle nakil işlemleri bakımından da hücreye koyma disiplin cezası kesinleşmeden nakil kararı verilmemesi gerekir. Her ne kadar Genelge'nin 16. maddesindeki düzenlemeden kararın kesinleşmeden nakil yapılabileceği ve kararın infaz hâkimliği veya ağır ceza mahkemesi tarafından iptali halinde ilgilinin talep etmesi halinde Adalet Bakanlığı'nca karar verileceği belirtilmiş ise de bu düzenleme Kanun'un genel amacına aykırıdır. Disiplin cezasına bağlı bir tedbirin bu şekilde disiplin cezası kesinleşmeden uygulanması hukuka aykırı bir uygulamadır. Dolayısıyla eylemin işlenmiş olması ve disiplin cezası verilmiş olması nakil talebi için yeterli olmayıp kurum tarafından verilen hücreye koyma

[31] "...Hücreye koyma disiplin cezasının infazına, infaz hakiminin onayı ile başlanacağını öngören 5275 Sayılı Kanununun 48.maddesinin 3.fıkra a bendi ile yukarıda açıklanan kesinleşme sürecinden sonra kesinleşen disiplin cezalarının bir kez de infaz hakiminin onayından geçmesi amaçlanmış, bu onay ile cezaların infazına derhal başlanacağı düzenlenmiştir.

Kütahya E Tipi Kapalı ve Açık Ceza İnfaz Kurumu Disiplin Kurulunun 02.02.2007 gün, 2007/14 sayılı kararından sonra yasal on beş ve otuz günlük süreler dolmadan, henüz kesinleşmeyen disiplin cezaları Kütahya İnfaz Hakimliğince onaylanmış olmakla ve itiraz merciince itirazların bu yönden kabulüne karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde reddine karar verilmesi nedeniyle kanun yararına bozma istemi yerinde görüldüğünden, ... sayılı kararların, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 309.maddesinin 3.fıkrası uyarınca BOZULMASINA...2.CD., 2011/24626 E., 2011/38231 K., 02.11.2011 T.", <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, Erişim tarihi: 02/06/2022.

disiplin cezasının kesinleşmiş olması gerekir. Bu sonradan iptal edilen disiplin cezaları nedeniyle yapılan haksız nakillerin de önüne geçecektir.

3- Zorunlu Nedenlerle Nakil

a) Nakil Koşulları

Hükümlünün isteği dışında nakledilebileceği bir diğer hal ise, zorunlu nedenlerle nakildir. Kurumların elverişsiz ve yetersiz kalması, kapsama gücünün aşılması, kullanılamaz hâle gelmesi, asayiş, güvenlik, doğal afet, yangın ve büyük onarım gibi zorunlu nedenler ortaya çıktığında hükümlüler başka kurumlara nakledilirler. Kanun'un 56. maddesindeki düzenleme uyarınca ortaya zorunlu nedenlerle başka kurumlara nakledilmeleri gerekli görülen hükümlüler, yargı çevresi dışında Adalet Bakanlığı'nca belirlenen ve konumlarına uygun olan diğer kurumlara nakledilebilirler.^[32]

Zorunlu nedenler kavramından anlaşılması gereken aslında infaz faaliyetinin sorunsuz ve düzenli bir şekilde yapılmasına engel olan hallerdir. Kanuni düzenlemede zorunlu nedenler tadadi olarak belirtilmiş olup bu nedenler dışında nakli gerektiren başkaca zorunlu haller ortaya çıkması halinde hükümlünün nakline karar verilebilir.^[33] Burada önemli olan, ortaya çıkan zorunlu nedenlerin objektif olarak yorumlanması ve söz konusu ortaya çıkan zorunlu hâllerin kötüye kullanılarak keyfi nakle gerekçe yapılmamasıdır.^[34]

Kanunda geçen “*kapsama gücü*”, infaz kurumunun barındırılabilceği hükümlü ve tutuklu kapasitesini ifade etmektedir. Düzenlemede yer alan “*elverişsizlik*” ve “*yetersizlik*” kavramları ise birbirini tamamlayan ancak farklı kavramlardır. Buna göre elverişsizlik hükümlünün cezasının infaz edilmekte olduğu ceza infaz kurumunun o cezanın infazı için uygun bir infaz kurumu olmamasını ifade ederken, yetersizlik hükümlünün bulunduğu ceza infaz kurumunun infaz edilmekte olan cezanın infazı için yeterli donanıma sahip olmamasını ifade etmektedir. Hükümlünün bulunduğu ceza infaz kurumunun depreme dayanıklı olmaması nedeniyle tamirata alınması nedeniyle

[32] Osmanoğlu ve Parlak, “Mahpusların Aileleri”, 277.

[33] Akkaya, *İnfaz Hukuku*, 580; Arslan, “Hükümlülerin Nakli (Transferi),” 61; Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, 404; Erdoğan, *İnfaz Hukuku*, 1160; Özkavalcı, *İnfaz Hâkimliği*, 433.

[34] Özbek, *İnfaz Hukuku*, 277.

hükümlünün nakli kurumun yetersizliğinden; hükümlünün kesinleşen cezasının yüksek güvenilirli bir kapalı ceza infaz kurumunda infazının zorunlu olması ve bulunulan kurumun da yüksel güvenilirli kapalı ceza infaz kurumu olmaması nedeniyle hükümlünün yüksek güvenilirli kapalı ceza infaz kurumuna nakli ise kurumun elverişsizliğinden kaynaklanmaktadır. Buna karşılık infaz kurumunun kullanılamaz hale gelmesi ise yetersizlik kavramının daha ötesine geçen ve tamiratla giderilemeyecek iskân sorunları nedeniyle kurumun kapatılmasını ifade etmektedir.^[35]

Zorunlu nedenlerle nakilde 167 sayılı Genelge'de belirlenen esaslar çerçevesinde öncelik verilecekler ve zorunlu nakil sürecine tabi tutulmayacaklar belirlenmiştir. Genelge'nin 17. maddesi uyarınca zorunlu nedenlerle nakillerde kurum tarafından hazırlanacak listelerde;

- Açık ceza infaz kurumundan firar edenlere,
- Bulunduğu yer nüfusuna kayıtlı olmayanlara,
- Eşi, alt soyu, üst soyu ve kardeşleri buldukları yerde ikamet etmeyenlere

öncelik verilmesi gerekir. Ayrıca çok zorunlu olmadıkça kendi istekleri ile naklen gelmiş olanlar bu listelere dâhil edilemeyecektir. Bu kapsamda;

- 75 yaşın üzerinde olanların,
- Kurumda, eşi, alt soyu, üst soyu ve kardeşleri bulunanların,
- Sağlık, disiplin ve güvenlik nedeniyle bulunulan kuruma nakle-dilenlerin ve
- Tedavisi halen devam edenlerin

kapasite ve kapsama gücü aşımı nedeniyle nakilleri talep edilemeyecektir. 167 sayılı Genelge'nin 17. maddesinin ikinci fıkrasında 31.07.2017 tarihinde yapılan değişiklik kapsamında, Bakanlık tarafından kendi isteği üzerine veya zorunlu nedenlerle, disiplin, asayiş ve güvenlik, eğitim, öğretim nedeniyle nakil emri verilenlerin, zorunlu olmadıkça kapsama gücü aşımı nedeniyle nakilleri yapılmayacaktır. 167 sayılı Genelge'nin 17. maddesinin üçüncü fıkrasında 31.07.2017 tarihinde yapılan değişiklik kapsamında nakli talep edilmeden önce kişilerin kurumda eşi, çocuğu, kardeşi, anne ve babası

[35] Arslan, "Hükümlülerin Nakli (Transferi)," 62-65.

olup olmadığı tespit edilecek, nakil talep evrakında ceza infaz kurumunda yakınları bulunup bulunmadığı hususu mutlaka belirtilecektir.

b) Bireysel Nakiller Bakımından Uygulanamaması

Zorunlu nedenlerle yapılacak nakiller, istisnai durumlar haricinde bireysel nakiller olmaktan ziyade toplu veya belirli sayıda nakilleri esas almaktadır. Bu nedenle özellikle Türkiye'deki bütün cezaevlerinin kapasitenin üzerinde yoğun olduğu açık olmasına karşın sadece bir hükümlünün bu maddeye istinaden başka cezaevine nakli mümkün değildir. Bu madde uyarınca yapılacak nakillerde kararın gerekçesinin yargısal denetime imkân verecek biçimde açık olması gerekir. Aksi takdirde kanun koyucunun amacı bu olmamasına rağmen bu maddeye istinaden hükümlülerin zaman sınırlamasına tabi olmaksızın yılda birkaç defa nakil işlemine konu olmaları kaçınılmaz hale gelecektir.^[36]

Zorunlu nedenlerle nakil gerekçelerinden biri de can güvenliğidir. Can güvenliği gerekçesi zorunlu durumlarda bu maddeye istinaden bireysel nakle imkân vermektedir. Genelge'nin 17. maddesinin beşinci fıkrası gereğince hükümlü veya tutuklunun can güvenliği nedeniyle yaptığı nakil taleplerinde kurum tarafından gerekli inceleme ve araştırmalar yapılarak can güvenliği iddiasının doğruluğu, kurum içinde alınabilecek önlemlerle giderilme durumu ve naklin zorunlu olup olmadığı birlikte değerlendirilerek talep idare ve gözlem kurulunca karara bağlanacaktır. Naklin zorunlu olmadığı kararı verilmesi halinde ilgili Cumhuriyet başsavcılığınca ilgilinin can güvenliği nedeniyle nakil talebi reddedilecek ve karar ilgisine tebliğ edilecektir. Bu karara karşı infaz hâkimliği nezdinde itiraz edilebilir. Naklin zorunlu olduğuna karar verilmesi halinde ise ilgili Cumhuriyet başsavcılığınca ilgilinin can güvenliği nedeniyle nakil talebi, idare gözlem kurulu kararı ve diğer evrakları nihai karar için Adalet Bakanlığı'na gönderilecektir.

4- Hastalık Nedeniyle Nakil

Hükümlü ve tutukluların cezaevinde ve tahliye sonrası hayatlarında sağlıklı bir yaşama sahip olabilmeleri bakımından cezaevlerinde etkin bir sağlık hizmeti almaları önemlidir. 5275 sayılı Kanun'da tutuklu ve hükümlülerin hastalık halinde muayene ve tedavilerinin nasıl yapılacağı hususu ayrıntılı bir

[36] Aras ve Güverçin, *İnfaz Hukuku*, 448.

şekilde düzenlenmiştir. Kanun'un 71 ve 78. maddeleri uyarınca hükümlü, beden ve ruh sağlığının korunması, hastalıklarının tanısı için muayene ve tedavi olanaklarından, tıbbî araçlardan yararlanma hakkına sahiptir. Avrupa Cezaevi Kuralları'nda da hükümlülerin sağlık hizmeti alma hakkına ilişkin önemli kurallar belirlenmiştir. Avrupa Cezaevi Kuralları'na göre öncelikle cezaevi yetkilileri tüm mahpusların sağlığını korumalı ve mahpusların, hukuki durumları nedeniyle ayrımcılığa tabi tutulmaksızın ülkede mevcut olan sağlık hizmetlerine erişmeleri sağlanmalıdır.^[37]

Hükümlü veya tutukluların acil veya olağan muayene ve tedavisi ilk önce ceza infaz kurumunun revirinde kurum hekimi tarafından yapılır. Muayene ve tedavinin kurumda mümkün olmaması hâlinde hükümlü ve tutuklular devlet veya üniversite hastanelerinin mahkûm koşullarında tedavi ettirilir. Kurumun bulunduğu ceza infaz kurumları kampüsündeki sağlık üniteleri ve hastanenin veyahut kurumun bulunduğu yerde yer alan resmi sağlık kuruluşlarında tedavinin mümkün olmaması halinde ise hükümlünün tedavi amaçlı olarak başka yer hastanelerine veya başka cezaevine nakli gündeme gelmektedir. Hastalık nedeniyle nakil esasları 5275 sayılı Kanun'un 57. maddesinde düzenlenmiştir. Maddenin beşinci fıkrasındaki düzenleme uyarınca hükümlünün, sağlık nedenleriyle bulunduğu kurumda kalmasının uygun olmadığı, kurum hekiminin önerisi ve en üst amirinin isteği üzerine alınacak sağlık kurulu raporuyla belirlendiği takdirde, hükümlü başka kurumlara nakledilebilir.^[38]

a) Nakil Talep Usulü

İnfaz sürecinin en önemli esaslarından biri de kişi onurunun, sağlığının ve yaşam hakkının korunarak cezanın infaz edilmesidir. Bu kapsamda hükümlünün ciddi bir sağlık sorunu gündeme geldiğinde tedavi edilebileceği kurumun bulunduğu yerdeki cezaevine nakledilmesi gerekebilir. Hastalık nedeniyle nakil esasları 5275 sayılı Kanun'un 57. maddesinde düzenlenmiştir. Maddenin beşinci fıkrasındaki düzenleme uyarınca hükümlünün, sağlık nedenleriyle bulunduğu kurumda kalmasının uygun olmadığı, kurum hekiminin önerisi ve en üst amirinin isteği üzerine alınacak sağlık kurulu

[37] Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, "Avrupa Cezaevi Kuralları."

[38] Özbek, *İnfaz Hukuku*, 277; Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, 404; Erdoğan, *İnfaz Hukuku*, 1161; Özkavalcı, *İnfaz Hâkimliği*, 434.

raporuyla belirlendiği takdirde, hükümlü başka kurumlara nakledilebilir.^[39] Maddede hasta hükümlülerin hastane sevklerine ilişkin esaslara da yer verilmiştir. Buna göre hastaneye sevki zorunlu görülen hükümlü, bulunduğu yere en yakın tam teşekküllü Devlet veya üniversite hastanesinin hükümlü koğuşuna yatırılır. Bu hastanelere gönderilen hükümlülerin başka yerlerdeki hastanelere sevki, sağlık kurulu raporuyla, acil ve yaşamsal tehlikesi bulunması hâlinde, varsa biri hastalığın uzmanı olmak üzere iki uzman hekim tarafından verilip, başhekim tarafından onaylanan ve hastalığın sebebi, tedavinin hangi sebeple bulunduğu hastanede gerçekleştirilemediği, hastaya nerede ve ne tür bir tedavi gerektiğini açıkça belirten bir raporla mümkündür. Bu durumda da en yakın ve hükümlü koğuşu bulunan Devlet veya üniversite hastaneleri tercih edilir. Hükümlünün bu hastanelerde kontrol ve tedavisinin devam edip etmeyeceğinin sağlık kurulu raporuyla belgelendirilmesi gerekir; aksi hâlde hükümlü ait olduğu kuruma iade edilir.^[40] Ayrıca acil hâller dışında özel sağlık kuruluşlarında tedavi edilemez. Özel sağlık kuruluşlarına getirilen bu kısıtlamanın temelinde hastalık nedeniyle nakil hakkının kötüye kullanılmasının önüne geçmektir.^[41]

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün 05.06.2015 tarihli 167 sayılı Genelgesi'nin 24. maddesinde 18.06.2012 tarihli ve 151 sayılı Genelge'nin "*Hastalık nedeniyle nakil*" başlıklı 9. madde hükümlerinin yürürlükte olduğu belirtildiğinden hastalık nedeniyle nakil işlemlerinde 151 nolu Genelge'nin 9. maddesindeki hükümler dikkate alınacaktır.

Genelge'nin 9. maddesine göre hükümlü veya tutuklunun sağlık nedeniyle başka kuruma naklinin kurum idaresince talep edilmesi veya hükümlü ve tutuklunun kendi talebi hâlinde, sağlık nedenleriyle bulunduğu kurumda kalmasının uygun olmadığı, kurum hekiminin önerisi ve en üst amirinin isteği üzerine alınacak sağlık kurulu raporuyla belirlendiği takdirde, hükümlünün veya tutuklunun başka kurumlara nakilleri yapılabilecektir. Hükümlü veya tutuklunun sağlık sorunlarından dolayı, tedavi edilmek üzere acil olarak, aynı yerdeki bir sağlık kuruluna nakli gerektiğinde, ceza infaz kurumu tabibinin

[39] Özbek, *İnfaz Hukuku*, 277.

[40] Arslan, "Hükümlülerin Nakli (Transferi)," 70; Özbek, *İnfaz Hukuku*, 277; Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, 404; Erdoğan, *İnfaz Hukuku*, 1161.

[41] Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, 404; Arslan, "Hükümlülerin Nakli (Transferi)," 70; Özbek, *İnfaz Hukuku*, 277; Özkavalcı, *İnfaz Hâkimliği*, 434.

kurumda olması durumunda tabip raporuyla, bulunmaması durumunda o an kurumda bulunan en üst yetkilinin yazılı izniyle derhâl nakledilmesi sağlanacaktır. Genelge'ye göre hükümlü ve tutukluların hastaneye şevkleri sırasında azami çabukluğun sağlanması için gerekli önlemler alınacaktır.

Görüldüğü üzere hastalık nedeniyle nakilde kural olarak hükümlü bir başka cezaevinden ziyade hastaneye nakledilmektedir. Ancak hükümlünün hastaneye naklinden ziyade hastanenin bulunduğu yerdeki infaz kurumuna nakli yapılmak suretiyle tedavisi mümkün ise sağlık nedeniyle hastaneye değil doğrudan hastanenin bulunduğu yer ceza infaz kurumuna nakil yapılır. Mesela hükümlünün astım hastası olması nedeniyle bulunduğu kurum sağlığı bakımından uygun değilse hastalığına uygun bir yere nakline karar verilebilir.^[42]

Diğer taraftan Avrupa Cezaevi Kuralları'nın^[43] “Sağlık Bakımının Temini” başlıklı 46. maddesi uyarınca uzman doktor tedavisine gerek duyan hasta mahpuslar, bu hastalığının tedavisinin cezaevinde yapılmasının mümkün olmaması halinde uzman kurumlara veya sivil hastanelere nakledilmelidir. Cezaevi servisinin kendisine ait hastane tesislerinin olması halinde bu hastane ilgili mahpusların uygun bakım ve tedavilerini sağlamak için yeterli personele sahip olmalı ve yeterince donatılmış olmalıdır.

b) Hastalık Nedeniyle Nakillerde İvedi Hareket Edilmesi

Hastalık nedeniyle hastane sevki ve başka kuruma nakilde önemli olan husus bu tip taleplerin ivedi olarak incelenip karara bağlanmasıdır. Hükümlü veya tutuklunun yaşam hakkının korunması ve etkin bir sağlık hizmeti alabilmesi bakımından kurumun ivedi karar vermesi önem arz etmektedir. Bu alandaki gecikmeler hastalık nedeniyle cezaevlerindeki ölümleri arttırmaktadır. Dolayısıyla hastalık nedeniyle nakil taleplerinin idarece ivedi karara bağlanması aynı zamanda idare bakımından bir görevdir.

Diğer taraftan hastalık nedeniyle nakillerde gidilen kurumun hükümlünün sağlık durumuna vakıf olup gerekli işlemleri ivedi yapabilmesi bakımından hükümlünün hastalığına ilişkin bilgilerin, hastanın gelişim kaydının ve geçirdiği özel muayenelerin de bulunduğu ve UYAP üzerinde de kayıtlı

[42] Arslan, “Hükümlülerin Nakli (Transferi),” 69.

[43] Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, “Avrupa Cezaevi Kuralları.”

tıbbi bir dosyası hazırlanmalı ve gidilen her yerde kurum doktorlarınınca takibi mümkün olmalıdır.

Hastalık nedeniyle nakil taleplerinin durumun gereklerine uygun ve hızlı bir şekilde karara bağlanmaması hak ihlallerine sebebiyet vermektedir. Bundan dolayı AİHM ve Anayasa Mahkemesi nezdinde hak ihlaline karar verilen birçok vaka vardır. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi *Mete Dursun Kararında*^[44] 2012 yılından bu yana Aydın'daki ailesinden uzak kalması pahasına sağlığının korunması gerekçesiyle R (rehabilitasyon) tipi kapalı ceza infaz kurumlarından birine nakledilmeyi talep eden başvurucunun talebini değerlendirirken, hasta hükümlülerin nakil taleplerinde ve kalmaları gereken cezaevlerinde Devletin yükümlülüklerini ortaya koyan önemli tespit ve değerlendirmelerde bulunmaktadır. Mahkemeye göre başvurucunun ilk kez Aydın E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarından İzmir'e sevk edilmesiyle başlayan ve hâlen devam eden hastalığına uygun bir ceza infaz kurumu arayışından, Devletin hasta bir mahkûmun nasıl bir yere gönderileceğini incelememesinden, tüm ihtiyaçlarına cevap verebilecek kolaylıkların sağlanması konusunda önlem almamasından ve sağlık durumu açısından gerekli önlemleri almada yetersiz kalmasından kaynaklanmaktadır. Tüm bu tespitler ışığında mahkemeye göre, somut olayda Anayasa'nın 17. maddesi kapsamında işkence ve kötü muamele yasağı için gerekli olan asgari eşiğin aşıldığı açıktır. Başvurucuyu küçük düşürmek veya aşağılamak için kasıtlı bir niyet olup olmadığına bakılmaksızın, ki CPT'nin de belirttiği gibi kötü muamelelerin çoğunun kasti olmayıp organizasyon eksikliklerinden veya kaynak yetersizliklerinden kaynaklandığı dikkate alındığında, başvurucunun ileri düzeyde bir astım hastası için gerekli koşulları sağlayan en uygun ceza infaz kurumuna gönderilmemesi ve böylelikle tedavisiyle infazının birlikte yürütülmesinin sağlanamaması neticesinde insan onurunu zedeleyecek düzeyde acı çekmesine yol açıldığından başvurucunun maruz kaldığı şartlar insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele olarak değerlendirmiştir.

AİHM *Raffray Taddei/Fransa Kararında*^[45] ise, Anoreksi ve Munchausen sendromu olarak da adlandırılan hastalık taklidi yapma ihtiyacı olarak nitelendirilen bir akıl hastalığı dâhil birtakım tıbbi sorunları bulunan başvurucu, devam eden tutukluluğu ve sağlık sorunlarına yönelik olarak

[44] AYM Mete Dursun Kararı, Başvuru No: 2012/1195, K.T:18/11/2015, Prg.98-99.

[45] AİHM Raffray Taddei/Fransa Kararı, Başvuru No: 36435/07, K.T: 21.12.2010.

kendisine uygun tedavinin sağlanmaması nedeniyle şikâyetle bulunmuştur. Mahkeme, başvuranın sağlık durumu nedeniyle, uygun bir tesiste kendisine özel bakım sağlanmasına yönelik gerekliliğin yetkililerce yeterince dikkate alınmamasının ve hassas olmasına rağmen nakil işlemlerinin gerçekleştirilmesi ile birlikte erteleme talebinin ardından uzun bir belirsizliğin yaşanmasının, başvurucuyu, tutukluluğun tabiatında kaçınılmaz olarak bulunan sıkıntı seviyesini aşan zorluğa maruz bırakabileceğini belirtmiştir. Mahkeme bu nedenle Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamında insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele yasağının ihlal edildiğine karar vermiştir.

5- Eğitim Nedeniyle Nakil

Eğitim hakkı her vatandaşın olduğu kadar cezaevindeki imkânlar ölçüsünde hükümlü ve tutuklularında en temel haklarından biridir. 5275 sayılı Kanun'un "Eğitim" başlıklı üçüncü bölümünde hükümlü ve tutukluların eğitim hakkı kapsamındaki eğitim programları ve öğretimden yararlanmaya ilişkin esaslara yer verilmiştir. Buna göre Kanun'un "Eğitim programları" kenar başlıklı 75. maddesi uyarınca ceza infaz kurumlarında bulunduğu süre içinde hükümlüye, kişiliğini geliştirecek, eğitimini güçlendirecek, yeni beceriler elde etmesini, suç işleme eğilimini yok etmeyi sağlayacak ve salıverilme sonrasına hazırlayacak programlar uygulanacaktır. Maddedeki düzenleme uyarınca hükümlünün yaş, ceza süresi ve yeteneklerine öncelik verilerek ekonomik ve kültür durumuna uygun biçimde düzenlenen eğitim programları; temel eğitim, orta ve yükseköğretim, meslek eğitimi, din eğitimi, beden eğitimi, kütüphane ve psiko-sosyal hizmet konularını kapsamaktadır. Kanun'un "Öğretimden yararlanma" kenar başlıklı 76. maddesinde ise açık ceza infaz kurumları ile çocuk eğitimevlerinde bulunan hükümlülerin örgün ve yaygın, kapalı ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülerin yaygın öğretimden yararlanmalarının sağlanması gerektiği belirtilmiştir.

5275 sayılı Kanun'un "Öğretimden yararlanma" kenar başlıklı 76. maddesinde ve Yönetmeliğin 89. maddesinde açık ceza infaz kurumları ile çocuk eğitimevlerinde bulunan hükümlülerin örgün ve yaygın, kapalı ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülerin yaygın öğretimden yararlanmalarına ilişkin esaslar düzenlenmiştir. Ancak uygulanma esasları ayrıntılı olarak Adalet Bakanlığının 27.7.2007 tarihli ve 46/1 sayılı Genç ve Yetişkin Hükümlü ve Tutukluların Eğitim ve İyileştirilme İşlemleri ve Diğer Hükümlere İlişkin Genelge'de düzenlenmiştir.

Avrupa Cezaevi Kuralları'nın 66. maddesinin (a) bendinde mahpuslara yönelik olarak “*Ruhsal destek ve rehberlik ile uygun iş, sanat rehberliği ve eğitimi, öğrenim, beden eğitimi, sosyal yeteneklerin geliştirilmesi, danışmanlık, grup ve boş zamanları değerlendirme için fırsatlar*” sunulması gerektiği belirtilmiştir. Aynı şekilde Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere Cezaevlerinde Eğitim Hakkında 13 Ekim 1989 tarih ve 89/12 sayılı Tavsiye Kararı'nda R (87)3 sayılı Avrupa Cezaevi Kuralları ve R (81) 17 sayılı Yetişkin Eğitim Politikası konulu tavsiye kararlarını hesaba katarak; Üye devletlerin hükümetlerine belirlenen 17 ilke çerçevesinde cezaevlerinde eğitime yönelik politikalar geliştirmeleri gerektiği belirtilmiştir.^[46]

Adalet Bakanlığının 27.7.2007 tarihli ve 46/1 sayılı Genç ve Yetişkin Hükümlü ve Tutukluların Eğitim ve İyileştirilme İşlemleri ve Diğer Hükümlere İlişkin Genelge'de açık ilköğretim okulu, açık öğretim lisesi ve açık öğretim fakültesine ilişkin ortak hükümlere ve Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan sınavların yapılma esaslarına yer verilmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine göre^[47] ceza infaz kurumunda bulunan kişiler, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı dışında eğitim hakkı da dâhil olmak üzere temel hak ve hürriyetlerin tamamına sahip olmaya devam ederler. Bu nedenle, söz konusu kişiler, AİHS 1 No'lu Protokol'ünün 2. maddesinde güvence altına alınan eğitim hakkına sahiplerdir. Bir tutuklunun mevcut cezaevi okuluna yazılmasına izin vermemek, söz konusu hükmün ihlaline neden olmuştur.^[48] AİHM yakın tarihli *Mehmet Reşit Arslan ve Orhan Bingöl/Türkiye Kararında* da cezaevlerinde eğitim hakkı ve kapsamına ilişkin önemli değerlendirmelere yer vermiştir.^[49] Mahkeme eğitim imkânlarının bütün tutuklulara sunulması gerektiği yönünde Bakanlar Komitesinin tavsiyelerinin farkında olduğunu ancak Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesinin, Sözleşmeciler Devletlere, tutuklular için bu türden

[46] Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, “Avrupa Cezaevi Kuralları.”

[47] AİHM Hirst/Birleşik Krallık Kararı, (No. 2) [BD], Başvuru No: 74025/01, K.T: 6/10/2005, Prg.69.

[48] AİHM Velyo Velev/Bulgaristan Kararı, Başvuru No: 16032/07, K.T: 27/05/2014.

[49] AİHM Mehmet Reşit Arslan ve Orhan Bingöl/Türkiye Kararı, Başvuru No: 47121/06, 13988/07 ve 34750/07, K.T: 18/06/2019.

imkânları, bu imkânların mevcut olmaması halinde de sağlama yükümlülüğü getirmediğini hatırlatmaktadır. Mahkemeye göre Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesi, her türlü koşulda cezaevinde bir eğitimi öngörme yönünde pozitif bir yükümlülük getirmese bile, bu türden bir imkânın bulunması halinde, bu imkânın keyfi ve makul olmayan sınırlamalara tabi tutulmaması gerekmektedir.

Hükümlü ve tutuklu bakımından temel bir hak olan eğitim hakkı, çağdaş infaz sisteminde etkin, ıslah edici ve onarıcı bir infaz sürecinin en önemli unsurunu da oluşturmaktadır.^[50] Bu hakkın kullanılabilmesi bakımından hükümlü ve tutuklunun naklinin gerektiği durumlar da olabilir. Kaynağını milletlerarası hukuk ve insan haklarından alan eğitim ve öğretim hakkı ve bu hak nedeniyle nakil hakkı 5275 sayılı Kanun'un 53. maddesinde düzenlenmiştir. Maddedeki düzenleme uyarınca hükümlüler, eğitim ve öğretim nedenleriyle başka bir kuruma nakledilebilirler.^[51] Hükümlü veya tutuklu eğitim hakkı kapsamında devam edeceği eğitim kurumun bulunduğu yere nakil talebinde bulunma hakkına sahiptir. Esasen bu talep Kanun'un 54. maddesi kapsamındaki kendi isteğiyle nakil talebi gibi görünse de burada nakil talebi anayasal bir hak olan eğitim hakkı olması nedeniyle nakil talep edildiğinden talebin bu kapsamda değerlendirilmesi gerekmektedir.

Kanunda yer verilen eğitim nedeniyle nakil işlemine ilişkin esaslar ise 167 sayılı Genelge'de düzenlenmiştir. Buna göre; Hükümlüler, eğitim ve öğretim nedeniyle;

- Nakil giderlerini peşin olarak ödemeyi kabul etmeleri,
- Eğitimini sürdürdüğüne dair eğitim kurumundan belge ibraz etmeleri,
- Talep edilen kurumda yer, kapsama gücü ve sınıfının uygun bulunması,
- Tutuklulara tahsis edilmiş olmaması,
- Daha önce disiplin nedeniyle ayrılmak zorunda kaldıkları kurum olmaması,

[50] Mustafa Saldırım, "Uluslararası Hukuk Açısından Türkiye'deki Tutuklu ve Hükümlülerin Eğitim Hakkı," *Adalet Dergisi*, no. 20, (Eylül, 2004), 95.

[51] Erdoğan, *İnfaz Hukuku*, 1164.

— Almış oldukları disiplin cezaları, cezanın türü ve ceza almalarına neden olan eylemin nedeni ve suç vasfı itibarıyla talep ettikleri ceza infaz kurumunda güvenlik riski oluşturmaması,

koşuluyla, süreli veya daimi olarak Adalet Bakanlığı tarafından başka bir ceza infaz kurumuna nakledilebilecektir. Hükümlü veya tutuklular Milli Eğitim Bakanlığı veya YÖK'e bağlı okullarda yapılan sınavlara; kapalı ceza infaz kurumlarında kalanların dış koruma görevlileri olan jandarmanın; açık ceza infaz kurumu ve çocuk eğitimevi hükümlüleri ile bu kurumlarda kalmaktayken sınava katılmak amacıyla kapalı ceza infaz kurumlarına nakledilenler ise iç güvenlik görevlisi olan infaz koruma memurları eşliğinde katılacaklardır.^[52]

D) TUTUKLULARIN NAKİL ESASLARI

1- Genel Olarak

Hükümlülerin nakline ilişkin esasların düzenlendiği 5275 sayılı Kanun'un 53 ila 58 maddeleri ve İnfaz Yönetmeliği'nin 126 ve 127. maddelerinde tutukluların nakillerine ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Ancak Kanun'un "*Tutukluların yükümlülükleri*" kenar başlıklı 116. maddesi uyarınca Kanun'un 54. maddesindeki "*Kendi istekleriyle nakil*" haricindeki Kanun'un 53 ilâ 58'inci maddelerinde düzenlenmiş olan nakiller, disiplin nedeniyle nakil, zorunlu nedenlerle nakil, hastalık nedeniyle nakil ve nakillerde alınacak tedbirler konusundaki hükümlerin tutukluluk hâliyle uzlaşır nitelikte olanları tutuklular hakkında da uygulanabilir. Görüldüğü üzere kanun koyucu tutuklular bakımından kendi istekleri ile nakil konusunda hükümlülerin tabi olduğu hükümleri kıyasen tutuklular bakımından uygun görmemiştir. Esasen Kanun'un 54. maddesinde hükümlüler için tanınmış olan kendi istekleriyle nakil imkânının tutuklulara da tanınması gerekir. Özellikle ailelerinin ikamet ettiği yer dışında tutuklu bulunanların aile birliğinin sağlanması, aile ve çocukların ziyaretlerinin masraf ve mesafe nedeniyle getireceği külfetin ortadan kaldırılması bakımından Kanun'da bu yönde düzenleme yapılması gerekmektedir.^[53]

Öte yandan 167 sayılı Genelge'nin "*Nakillerle ilgili ortak hükümler*" başlıklı 22. maddesinde hükümlüleri ile kapsama gücü aşımı nedeniyle

[52] Arslan, "Hükümlülerin Nakli (Transferi)," 109.

[53] Aras ve Güverçin, *İnfaz Hukuku*, 452.

kendi istekleri dışında buldukları kuruma gönderilmiş olan tutukluların, bu Genelge'deki hükümler çerçevesinde kendi istekleri ile nakil talebinde bulunabileceklerine dair hüküm yer almaktadır. Bu kapsamda kapsama gücü aşımı nedeniyle kendi istekleri dışında buldukları kuruma gönderilmiş olan tutuklular Genelge'nin 15. maddesi kapsamında kendi istekleri ile nakil talebinde bulunabileceklerdir. Ancak bunun için kapsama gücü aşımı nedeniyle kendi istekleri dışında bir kuruma gönderilmiş olmaları gerekmektedir.

2- Tutukluların Yargılandıkları Yer Dışındaki Uzak Cezaevlerine Resen Nakledilmeleri Sorunu

Kural olarak tutukluların yargılandıkları yere en yakın ceza infaz kurumunda tutulmaları gerekir. Bu yargılama süreçlerinde etkin olarak savunma hakkını kullanabilmeleri ve duruşmaları takip edebilmeleri bakımından bir gerekliliktir.^[54] Bu kurala aykırı bir nakil veya yerleştirme AİHS kapsamında mahkeme önünde hazır bulunma ilkesi, iddia ve savunmanın eşitliği ilkesi ve bunların sonucu olarak adil yargılanma ilkesinin ihlali sonucunu doğuracaktır.^[55]

Diğer taraftan 167 sayılı Genelge'nin "Suç ve yargılama yeri nedeniyle nakil" kenar başlıklı 18. maddesi gereğince tutuklular öncelikle yargılandıkları mahkemenin bulunduğu yerdeki kapalı ceza infaz kurumunda, bu yerde kapalı ceza infaz kurumu bulunmaması halinde ise suçları itibariyle konumlarına uygun en yakın kapalı ceza infaz kurumunda barındırılacaklardır. Yargılandıkları mahkemenin yargı çevresi dışındaki yerlerde haklarında verilen yakalama kararı nedeniyle yakalanarak tutuklanan ve başka suçtan tutuklu veya hükümlü olmayanlar, yakalandıkları yer Cumhuriyet başsavcılığınca Bakanlıktan izin alınmaksızın mahkemesinin bulunduğu yer kapalı ceza infaz kurumuna re'sen sevk edileceklerdir.

Tutukluların nakilleri konusunda yaşanan problemlerden biri de yargılamaları halen devam eden tutukluların yargılamalarının yapıldığı mahkemeden binlerce kilometre ötedeki cezaevlerine nakledilmeleridir. Burada tutuklunun adil yargılanma ilkesi çerçevesinde hakları ihlal edildiği gibi hükümlünün aile bütünlüğü bozulmakta ve ailesi ile yakınlarının ziyaretleri

[54] Osmanoğlu ve Parlak, "Mahpusların Aileleri", 274.

[55] Erdoğan, *İnfaz Hukuku*, 1652.

de mesafe ve masraflar nedeniyle külfetli hale gelmektedir. Aynı şekilde savunma hakkı kapsamında avukatları ile etkin ve yeterli bir şekilde görüşebilme imkânları da ellerinden alınmaktadır. Böylelikle avukatın duruşma öncesi müvekkili ile görüşmesi ve etkin bir hukuksal destek sunması açık bir şekilde engellenmektedir. Kısaca SEGBİS olarak adlandırılan ses ve görüntü bilişim sistemleri ile tutukluların ifadeleri alınmaya çalışılmakta ise de, gerek yargılamanın yüz yüzeligi, gerekse de bu sistemin yeterli altyapısı olmaması nedeni ile adil bir yargılama ortamı oluşmamaktadır. Bu nedenle zorunlu nedenlerin tutuklular bakımından daha hassas değerlendirilmesi gerekir. Masumiyet karinesi gereğince henüz suçları sabit görülüp hükümlü pozisyonuna gelmemelerine rağmen bu tip nakillerle bir tedbir olarak uygulanan tutukluluk ağır bir cezaya dönüşmektedir.

Tutuklunun yargılandığı yer ile ailesinin ikamet yerlerinin farklı olması halinde ise talep etmesi halinde tutuklunun aile bütünlüğü dikkate alınarak ailesinin bulunduğu yerdeki kapalı ceza infaz kurumlarına nakillerinin sağlanması gerekir. Özellikle yargılama aşaması tamamlanıp tutuklunun hükümlü pozisyonuna geldiği durumlarda bu taleplerin olumlu karşılanması gerekir. Zira istinaf ve Yargıtay aşamalarının uzunluğu dikkate alındığında bu süreçte hükümlülünün ailesinden uzak bir cezaevinde kalması kendisine ve ailesine ağır külfet ve mağduriyet getirecektir.

E) HÜKÜMLÜLERİN NAKLİNDE ALINACAK TEDBİRLER

Hükümlü ve tutukluların kendi istekleri veya toplu sevk, disiplin, asayiş ve güvenlik, hastalık, eğitim, öğretim, suç ve yargılama yeri nedenleriyle veyahut zorunlu nedenlerden biriyle başka bir kuruma nakil taleplerinin değerlendirme süreçlerinde hassas davranılması gerekmektedir. Bu noktada kurum düzen ve işleyişi önemli olduğu kadar hükümlünün kişisel ve ailevi durumu ile infazdan beklenen amaç da göz ardı edilmemelidir. Bunun yanı sıra nakle karar verilmesi halinde de bir kısım hazırlıkların yapılması ve insani bir nakil sürecinin yaşanması bakımından bazı tedbirlerin alınması gerekmektedir. Burada zamanın getirdiği teknolojik ve ulaşım imkanlarının kullanılması önem arz etmektedir. Nakil sürecinin onur kırıcı ve kötü muameleye dönüşmeden tamamlanması devletin pozitif yükümlülüğüdür. Bu kapsamda hükümlünün ailesinin bilgilendirilmesi, hükümlünün uygun araçlarla naklinin sağlanması gibi bir takım gerekli önlemleri almak devletin yükümlülüğü altındadır.

Diğer taraftan hükümlü ve tutukluların nakil taleplerine karşı yapılan işlemlerin ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, doğum, felsefi inanç, millî veya sosyal köken ve siyasî veya diğer fikir yahut düşünceleri ile ekonomik güçleri ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılmaksızın ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınmaksızın çağdaş infaz esas ve ilkelerine göre değerlendirilmesi gerekir.

Avrupa Cezaevi Kurallarında özellikle nakil sürecinde alınması gereken tedbirlerin düzenlendiği “*Mahpusların nakli*” başlıklı 32. maddesinde nakil sürecinde alınması gereken tedbirlere yer verilmiştir.^[56] Buna göre;

- Mahpuslar bir cezaevine nakledildiğinde veya cezaevinden alındığında ya da mahkeme veya hastane gibi diğer kurumlara sevk edildiğinde, toplumun gözü önünde mümkün olduğunca az tutulmalı ve gerçek kimliklerinin açığa çıkmamasının temini için uygun güvenlik önlemleri alınmalıdır.
- Mahpuslarının nakillerinin havalandırma veya ışılandırması yetersiz olan ya da onlara gereksiz olarak fiziksel acı verecek ya da onurlarını kırarak taşıtlarda yapılması yasaklanmalıdır.
- Mahpusların nakilleri kamu otoritelerinin kontrolü altında yapılır ve nakil giderleri bu otoritelerce karşılanır.

1- Nakil Öncesinde Alınacak Tedbirler

Hükümlü ve tutuklu hakkına nakil kararı verilmekle birlikte nakil öncesi hükümlünün sağlık durumu itibarıyla nakle uygun olup olmadığının tespiti gerekmektedir. Hükümlülerin nakline ilişkin esasların düzenlendiği 5275 sayılı Kanun’un 53. maddesi ve İnfaz Yönetmeliği’nin 126 ve devamı maddeleri ile Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü’nün 05.06.2015 tarihli ve “*Ceza İnfaz Kurumlarının Tahsisi, Nakil İşlemleri ve Diğer Hükümler*” konulu 167 sayılı Genelge’sindeki düzenlemeler uyarınca hükümlüler, kendi istekleri veya toplu sevk, disiplin, asayiş ve güvenlik, hastalık, eğitim, öğretim, suç ve yargılama yeri nedenleriyle başka bir kuruma nakledilmeden önce aranır ve cezaevi tabibince, yoksa diğer bir resmî hekime muayene ettirilir; muayene sonucu yola çıkarılamayacağı anlaşılanlar, kurumun en üst amirince derhâl resmî bir sağlık kuruluşuna

[56] Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, “Avrupa Cezaevi Kuralları.”

sevk edilir. Mazeretinin, biri hastalığın uzmanı olmak üzere en az iki uzman hekimin imzaladığı ve hastane başhekiminin onayladığı resmî rapor ile belgelenmesi hâlinde nakil, mazeret ortadan kalkıncaya kadar geri bırakılır ve durum Bakanlığa bildirilir.^[57]

2- Nakil Sırasında Alınması Gereken Tedbirler

Nakil sürecinin insan haklarına aykırı uygulamalara sebebiyet vermemesi, hükümlünün ifşa edilmemesi ve onur kırıcı ve kötü muamele niteliğinde nakil süreci yaşanmaması bakımından 5275 sayılı Kanun'da alınması gereken önlemler düzenlenmiştir. 5275 sayılı Kanun'un “*Nakillerde alınacak tedbirler*” kenar başlıklı 58. maddesi uyarınca hükümlülerin kuruma veya başka bir yere götürülüp getirilmesi sırasında;

- Halkla bir araya gelmelerine ve başkaları tarafından görülmelerine engel olacak tedbirler alınması,
- Hükümlü, havalandırma ve ışık durumu yetersiz araçlarla, eziyet verici veya onur kırıcı şekilde nakledilmemesi,
- Nakil sırasında hükümlünün firarını önleyici, halkla bir araya gelmelerine ve başkaları tarafından görülmelerine engel olacak tedbirler alınırken orantılı hareket edilmesi

gerekmektedir.^[58] Nakil sürecinde alınacak tedbirler, 167 sayılı Genelge'nin 21 ve 22. maddelerinde de ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. 167 sayılı Genelge'de hükümlü veya tutuklunun kuruma veya başka bir yere götürülüp getirilmesi sırasında, mümkün olabildiğince halk tarafından az görülmesinin sağlanması, her hangi bir biçimde aşağılanmaktan, merak uyandırmaktan ve reklam olmaktan koruyacak uygun tedbirler alınması gerektiği belirtilmiştir. Burada başta firarı önleyecek tedbirler olmak üzere nakil sırasında alınacak her türlü tedbirin insani olması, onur kırıcı olmaması ve tedbirin amacı ile orantılı olması önemlidir. Aynı şekilde nakil için kullanılacak araçların havalandırma ve ışık durumu yeterli olması gerekir.^[59] Burada nakil mesafesi, yol durumu

[57] Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, 405; Özkavalcı, *İnfaz Hâkimliği*, 434-435; Osmanoğlu ve Parlak, “Mahpusların Aileleri”, 277-278.

[58] Özbek, *İnfaz Hukuku*, 278; Erdoğan, *İnfaz Hukuku*, 1166.

[59] Arslan, “Hükümlülerin Nakli (Transferi),” 11-112; Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, 405.

ve hükümlünün durumu dikkate alınarak hava veya demir yolu araçları da kullanılabilir.

Nakil sürecinde önemli tedbirlerden biri de hükümlünün afişe edilmesidir. Toplumdan soyutlanan hükümlünün nakil sürecinde dış dünya ile olumsuz bir şekilde temas etmelerinin önüne geçilmesi gerekmektedir. Bu ise öncelikle nakil sürecinin dış dünya ile bu şekilde oluşacak teması engelleyecek donanımına sahip nakil araçlarıyla naklin gerçekleştirilmesi gerekir. Ayrıca nakil sürecinde kullanılan araçların teknik donanımının iyi olması gerekir. Yeterli ışık alamayan, havalandırması yetersiz araçlarla nakil yapılmamalıdır. Aynı şekilde nakil sırasında aracın teknik donanımı yeterli olsa da araç kapasitesinin üstünde hükümlü nakledilmemelidir. Bu eziyet verici veya onur kırıcı nakil yasağının da bir gereğidir.

Diğer taraftan çocuk eğitimevlerine nakiller kurum görevlisinin; açık ceza infaz kurumlarına nakiller ise dış güvenlik görevlileri olan jandarma nezaretinde yapılır. Açık ceza infaz kurumlarına nakiller ise kurum görevlisi olmaksızın yapılır. Bu hâlde hükümlünün, aynı il sınırları içinde bulunan ceza infaz kurumları arasındaki nakillerde aynı gün içinde; farklı illerde bulunan ceza infaz kurumları arasındaki nakillerde ise kurum amirinin kırksekiz saati geçmeyecek şekilde belirleyeceği süre içinde, nakledildiği açık ceza infaz kurumuna giriş yapması gerekir.^[60]

II. NAKİLLERDE DİKKATE ALINMASI GEREKEN HUSUSLAR VE YAŞANAN HAK İHLALLERİ

A) HÜKÜMLÜ ve AİLESİNİN BİLGİLENDİRİLMESİ

Nakil öncesi hükümlü ve ailesinin bilgilendirilmesi önemlidir. Uygulamada özellikle zorunlu nakillerde çoğu zaman nakilden çok kısa bir süre önce hükümlüye haber verilmekte ve çoğu zaman aileler bilgilendirilmemektedir. Esasen bu yasal zorunluluğa da aykırıdır. Zira bu bağlamda 5275 sayılı Kanun'un "*Hükümlüler ile yakınları ve ilgililerin bilgilendirilmesi*" kenar başlıklı 22. maddesi uyarınca hükümlülerin ceza infaz kurumlarına alınmalarında, başka kuruma nakillerinde ve hastaneye yatırılmalarında, istekleri üzerine ailelerine veya gösterdikleri kişilere; hükümlü yabancı ise, yazılı olarak karşı çıkmaması hâlinde, uyruğu olduğu devletin diplomatik temsilcilik veya konsoloslughuna durumun bildirilmesi gerekir. Bu husus

[60] Özbek, *İnfaz Hukuku*, 278.

özellikle hükümlünün ailesinin gereksiz olarak eski kalınan cezaevine gelmesi ve nakledilen yerde hükümlünün ihtiyaçlarını gidermeleri noktasında önem arz etmektedir.^[61]

Diğer taraftan hükümlünün kendi isteği, disiplin, hastalık, eğitim veya diğer zorunlu sebeplerle bir başka cezaevine nakledilmesi halinde talepleri halinde ailesine muhakkak haber verilmesi gerektiği Avrupa Cezaevi Kuralları'nda da hükme bağlanmıştır. Avrupa Cezaevi Kuralları'nın 24.8. maddesi gereğince mahpusların, hapsedildiklerini veya başka bir kuruma nakledildiklerini, herhangi bir ciddi hastalığa ya da yaralanmaya maruz kaldıklarını derhal ailelerine bildirmelerine izin verilmelidir.^[62]

B) NAKİLLERDE AİLE BÜTÜNLÜĞÜNÜN ESAS ALINMASI ve UZAK CEZAEVLERİNE NAKİL YAPILMAMASI

Anayasa'nın "Özel hayatın gizliliği" başlıklı 20. maddesindeki düzenleme uyarınca herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. Aynı şekilde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin "Özel ve aile hayatına saygı hakkı" başlıklı 8. maddesinde herkesin özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahip olduğu; bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabileceği belirtilmiştir.^[63]

Yukarıdaki düzenlemelerden de anlaşılacağı üzere devletin bireyin özel ve aile hayatına saygı gösterme ve bu konuda gerekli tedbirleri alma yükümlülüğü bulunmaktadır. Devletin bu noktadaki yükümlülüğü tutuklu ve hükümlüler bakımından da aynen geçerlidir. Kişi tutuklu veya hükümlü olsa da Devletin ilgilinin aile bütünlüğünü koruyucu tedbirleri alma veya aile bütünlüğünü bozucu müdahalelerden kaçınma mükellefiyeti devam

[61] Aras ve Güverçin, *İnfaz Hukuku*, 453.

[62] Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, "Avrupa Cezaevi Kuralları."

[63] Ali Korkmaz, "İnsan Hakları Bağlamında Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması," *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, no.16, (Eylül, 2014), 99-103.

etmektedir. Burada nakil konusu değerlendirilirken hükümlünün ailesinin hükümlüyü insani koşullarda ziyaret edebilmek hakkının varlığı gözden uzak tutulmalıdır.^[64]

Tutuklu ve hükümlüden sonra infaz sürecinden doğrudan en fazla etkilenen kesim tutuklu ve hükümlünün ailesidir. Esasen aile bireyleri burada herhangi bir suç ithamı altında olmamasına rağmen hükümlüye işlediği suçtan dolayı uygulanan bütün kısıtlayıcı tedbirlerden birinci derecede en fazla etkilenen kişilerdir. Özellikle çocuklar “suç” olgusunun bile farkında olmamasına rağmen hapis hayatından en fazla etkilenen bireylerdir. Bu nedenle infazın etkin, ıslah edici ve onarıcı olması için hükümlü ile ailesinin iletişiminin devam etmesi önemlidir. Bu noktada hükümlü ile alakalı alınacak her bir kararın ilgilinin ailesine olan yansımalarının da hesaba katılması gerekir. Bir işlem hükümlü için olmasa bile ailesi bakımından eziyet veya kötü muameleyle dönüşebilir. Özellikle hükümlünün barındırıldığı cezaevi koşulları veya uygulamaları ile nakledildiği cezaevinin konumu ve aileye olan mesafesi önem arz etmektedir. Mesela binlerce kilometre uzaklıkta tutulan bir hükümlünün ailesi bakımından bu kadar mesafeye kısa sürelik bir görüş için katlanmak eziyet halini alabilir.^[65] Bu nedenle hükümlünün ailesi ve yakınlarıyla görüşme hakkını etkin kullanabilmesi bakımından ailesine yakın bir yerde tutulması gerekmektedir.^[66]

1- Bu Konuda Uluslararası Belgelerde Getirilen İlkeler

Hükümlü ile ailesinin cezaevi sürecinde iletişimin kopmaması gerektiği bu konuda hazırlanan uluslararası belgelerde vurgulanmıştır. Bu bağlamda 9 Ekim 2003 tarihinde kabul edilen Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin üye devletlere ömür boyu hapis ve diğer uzun süreli cezalara mahkûm olanların cezaevi idaresince yönetimi hakkında Rec (2003) 23 sayılı Tavsiye Kararı'nın “*Ömür Boyu Hapis ve Diğer Uzun Süreli Mahkûmiyetin Zarar Verici Etkileriyle Başa Çıkma*” başlıklı 22. maddesindeki düzenleme uyarınca aile bağlarının kopmaması için özel çaba gösterilmeli ve bu amaçla; mahkûmlar

[64] Osmanoğlu ve Parlak, “Mahpusların Aileleri,” 237-290.

[65] Aras ve Güverçin, *İnfaz Hukuku*, 454.

[66] Andrew Coyle, *Cezaevi Yönetimini İnsan Haklarını Göz Önüne Alan Bir Yaklaşım*, Uluslararası Araştırmaları Merkezi, (Londra: 2002), 95. <https://prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/turkish3.pdf>, Erişim Tarihi: 12703/2022.

mümkün olduğunca ailelerine veya yakın akrabalarına en yakın cezaevlerine yerleştirilmelidirler. Aynı şekilde 11 Ocak 2006 tarihinde kabul edilen Avrupa Cezaevi Kuralları hakkında Rec (2006) 2 sayılı Tavsiye Kararı'nın "Yerleştirme ve Barınma" kenar başlıklı bölümünün 17. maddesinde nakillerde ailenin korunması noktasında esas alınması gereken önemli kriterler belirlenmiştir.^[67] Buna göre;

- Tutuklular mümkün olduğunca evlerine veya sosyal rehabilitasyon yerlerine yakın cezaevlerine nakledilmelidirler. (17.1)
- Dağıtım devam eden cezai soruşturmaların, asayiş ve güvenliğin gerekleri ve tüm tutuklular için uygun rejim sağlanması ihtiyacı da dikkate alınarak yapılmalıdır. (17.2)
- İlk dağıtımlar ve sonraki nakiller konusunda mümkün olduğunca tutukluların görüşleri alınmalıdır. (17.3)

Görüldüğü üzere Avrupa Cezaevi Kuralları'nda ailenin korunması ve aile bireyleri ile mahpusun iletişiminin devamı noktasında gerekli kolaylıkların sağlanması gerektiği vurgulanmaktadır.

Öte yandan Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Üye Devletlere Yönelik Avrupa Cezaevi Kuralları Hakkındaki Rec (2006) 2 sayılı Tavsiye Kararına dair yaptığı Yorum^[68] da önemli tespit ve tavsiyeler içermektedir. Bu tespitler sistematize edildiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

[67] Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, "Avrupa Cezaevi Kuralları."

[68] "...Kural 17, tutukluların uygun şekilde nakledilmesinin önemini vurgulamaktadır. Genel olarak, bu alanda karar verirken, tutuklular ve aileleri için, bilhassa ebeveynlerini görmeye ihtiyaç duyan tutukluların çocukları için, gereksiz zorluklardan kaçınılmalıdır. Özellikle, yüksek güvenli bölgede tutuklu olmanın uygulamada tutuklular için ek zorluklar getirmesi nedeniyle, tutukluları nakletmek için güvenlik kategorileri kullanıldığında en az kısıtlayıcı kategorilerin kullanılması önemlidir. Ayrıca, bütün tutuklular, Kural 24'ün gerektirdiği şekilde dış dünyayla iletişimi kolaylaştırmak için, mümkün olduğunca evlerine veya topluma yeniden kazandırma merkezlerine yakın tutulmalıdır. Tahsis kararları verirken yalnızca uygun kriterleri dikkate almak da önemlidir. Dolayısıyla, örneğin, bir kişinin ömür boyu hapis cezasına mahkûm edilmesi, mutlaka belirli bir cezaevine yerleştirilmesi ya da özellikle kısıtlayıcı olan bir rejime tabi olması gerektiği anlamına gelmez (...). Tutukluların tahsislerine ilişkin verilen kararların sonucuna doğrudan ilgi duyduklarının kabul edilmesi uygundur. Dolayısıyla, nihai kararın makamlar tarafından verilmesine rağmen, mümkün olduğunca tutuklulara danışılması ve buldukları makul başvuruların

- Tutuklular ve aileleri için, bilhassa ebeveynlerini görmeye ihtiyaç duyan tutukluların çocukları için, gereksiz zorluklardan kaçınılmalı,
- Tutukluları nakletmek için güvenlik kategorileri kullanıldığında en az kısıtlayıcı kategoriler kullanılmalı,
- Dış dünyayla iletişimi kolaylaştırmak için, mümkün olduğunca evlerine veya topluma yeniden kazandırma merkezlerine yakın tutulmalı,
- Nakil konusunda nihai kararın makamlar tarafından verilmesine rağmen, mümkün olduğunca tutuklulara danışılmalı ve buldukları makul başvurular dikkate alınmalı,
- İstisnai olarak, güvenlik ve emniyet gereklilikleri tutuklulara danışılmadan önce tahsis edilmelerini veya nakledilmelerini zorunlu kılıyorsa, danışma daha sonra yapılmalı ve bir tutuklunun farklı bir cezaevine nakledilmesi için iyi bir nedeni varsa, verilen kararın değiştirilmesi mümkün olmalı,
- Nakil işlemlerinin kaçınılmaz olabileceği ve bazı durumlarda bir tutuklunun menfaatine olabileceği kabul edilse de, art arda ve gereksiz şekilde yapılan nakil işlemlerinden kaçınılmalı,
- Nakil işleminin avantajları ve dezavantajları, bu işlem yapılmadan önce dikkatlice değerlendirilmeli.

---

dikkate alınması gerekmektedir. Tutukluların, ilk kez tahsis edildiklerinde, sistematik olarak yerel bir cezaevine tahsis edilmeleri nedeniyle her zaman mümkün olmasa da, bu danışmanın tutuklunun dağıtımı veya nakledilmesinden önce yapılması gereklidir.

Eğer, istisnai olarak, güvenlik ve emniyet gereklilikleri tutuklulara danışılmadan önce tahsis edilmelerini veya nakledilmelerini zorunlu kılıyorsa, danışma daha sonra yapılmalıdır. Bu durumda, bir tutuklunun farklı bir cezaevine tahsis edilmesi için iyi bir nedeni varsa, verilen kararın değiştirilmesi mümkün olmalıdır.

Kural 70 uyarınca, bir tutuklu, yetkili makamlardan belirli bir cezaevine tahsis edilme veya nakledilme talebinde bulunabilir. Bir tutuklu, ayrıca, tahsis veya nakil işlemleriyle ilgili verilen bir kararı iptal ettirmek için aynı prosedürü kullanabilir.

Tutukluların nakli, işlemlerine ilişkin ciddi bozukluklara neden olabilir. Nakil işlemlerinin kaçınılmaz olabileceği ve bazı durumlarda bir tutuklunun menfaatine olabileceği kabul edilse de, art arda ve gereksiz şekilde yapılan nakil işlemlerinden kaçınılmalıdır. Bir nakil işleminin avantajları ve dezavantajları, bu işlem yapılmadan önce dikkatlice değerlendirilmelidir.”

Diğer taraftan Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 9 Aralık 1988 tarihli ve 43/173 sayılı kararıyla kabul edilen, “Herhangi Bir Şekilde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunmasına İlişkin Prensipler Bütünü”nün^[69] “*Aile mensupları ve dış dünya ile iletişim kurma hakkı*” başlıklı 19. maddesinde tutuklanan veya hapsedilen bir kimseye kanunda veya kanuna dayanan bir düzenlemede belirtilen makul şartlara ve sınırlamalara tabi olarak, özellikle aile üyeleri tarafından ziyaret edilebilme ve onlarla haberleşme gibi, dış dünya ile iletişim kurabilmesi için kendisine yeterli imkân verilmesi gerekir. Aynı şekilde Belge’nin “*İkametgâhına yakın bir yerde tutulma hakkı*” başlıklı 20. maddesindeki düzenleme uyarınca da tutuklanan veya hapsedilen kişi talep ettiği takdirde, mümkün olduğu ölçüde ikamet ettiği yere makul uzaklıktaki bir tutukevinde veya hapisanede tutulmalıdır. Aynı şekilde Birleşmiş Milletler Mahpusların İslahı İçin Asgari Standart Kurallar (Nelson Mandela Kuralları)’nın 59. Maddesinde de Mahpuslar, mümkün olduğu ölçüde, evlerine veya sosyal iyileştirme yerlerine yakın cezaevlerine yerleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir.^[70]

Bütün bu hususlar dikkate alındığında hükümlünün suçu ne olursa olsun hükümlünün aile bütünlüğünün sağlanması noktasında devletlerin pozitif yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu noktada objektif koşullar ve imkânlar ölçüsünde hükümlünün ailesi, eşi ve çocuklarıyla rahat görüşebileceği bir cezaevinde kalma ve bu nedenle böyle bir cezaevine nakil talebinde bulunabilmesi en doğal hakkıdır. Bu noktada nakil talepleri objektif olarak değerlendirmeye alınmalı ve objektif olarak kabulü mümkün değilse hangi nedenlerle reddedildiğinin somut ve hakkaniyetli gerekçelerle ortaya konulması gerekir.^[71]

İşlenen her bir suç ile birlikte parçalanmış ailelerin ortaya çıkmasının yeni sorunların ve suçların ortaya çıkmasına neden olduğu bir gerçektir. Bu nedenle infazda onarıcı hareket etmenin bir gereği de hapis hayatı nedeniyle

[69] “Herhangi Bir Şekilde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunmasına İlişkin Prensipler Bütünü”, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Ffinhak.adalet.gov.tr%2FResimler%2FDokuman%2F2312020094946bm_24.pdf&cldn=185894&chunk=true, Erişim Tarihi: 03/03/2022

[70] Birleşmiş Milletler Mahpusların İslahı İçin Asgari Standart Kurallar (Nelson Mandela Kuralları), <https://tihv.org.tr>, Erişim Tarihi: 12/03/2022.

[71] Aras ve Güverçin, *İnfaz Hukuku*, 454.

ailenin tamamen parçalanmasının önüne geçecek tedbirleri almak gerekir. Özellikle bu süreçten çocukların en az hasarla çıkabilmeleri bakımından hükümlünün aile ile iletişiminin ve bağının devam etmesine imkân verecek şekilde ailenin ikametinin bulunduğu yerde veya ikametine yakın bir yerde barındırılması hayati öneme sahiptir.

2- AİHM'nin Bakış Açısı

AİHM, cezaevlerinin disiplin, düzen, güvenlik ve işleyişi noktasında idaresinin takdir yetkisinin olması kaçınılmaz olmakla birlikte bu cezaevi yönetiminin her alanda olduğu gibi nakiller konusunda da mahkûmların en azından bazı aile ve sosyal bağlarının korunması noktasında hassas davranması gerektiğini birçok kararında vurgulamaktadır. Mahkeme bu nedenle bu yöndeki hak ihlallerini Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamında değerlendirmektedir. Mahkeme ulusal makamların aile bağlarının koparılmasının önlenmesi ve mümkün olduğu takdirde, hükümlülerin ikamet yerlerine yakın bulunan cezaevlerine nakillerine imkân sağlaması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Mahkemeye göre infaz sürecinde aile bağlarının korunması her zaman dikkate alınması gereken bir kriterdir. Bu kapsamda AİHM, *Vintman/ Ukrayna Kararında*^[72] Sözleşme'nin, mahkûmlara cezalarının nerede infaz edileceği konusunda bir seçim hakkı tanımadığını, mahkûmların ailelerinden ayrı olduklarını ve ailelerinden uzak olmalarının hapis cezasının bir sonucu olduğunu, ancak, mahkûmun, ailesinin ziyaretlerini zorlaştıracak ya da imkânsız hale getirebilecek şekilde uzak bir bölgede barındırılmasının, aile hayatına müdahale teşkil edebileceğini vurgulamıştır. Mahkeme orantılılık ilkesi yönünden yaptığı değerlendirmede ise mahkûmun, ailesine yakın bir kuruma transfer talebinin reddi için, cezaevlerindeki aşırı yoğunluğun meşru bir gerekçe olarak öne sürülebileceğini, ancak bu durumda dahi mahkûmun görece daha yakın cezaevlerine nakli hususunun değerlendirilmesi gerektiğini; aksi halde, yani kişinin nispeten daha yakın bir bölgeye nakli önünde meşru bir engel yokken uzakta bulunan bir kurumda barındırılması halinde, AİHM'nin 8. maddesinin ihlalinin gündeme geleceğini belirtmiştir.

[72] AİHM Vintman/ Ukrayna Kararı, Başvuru No: 28403/05, K.T: 23/01/2015.

Diğer taraftan Mahkeme *Avşar ve Tekin/Türkiye Kararında*,^[73] cezaevi nakil taleplerinde ailenin korunması hakkının gerekliliğine özellikle vurgu yapılmıştır. Karara konu başvuruçular, ailelerinin ikamet ettiği yere yakın bir cezaevine nakledilme taleplerinin reddedilmesinden dolayı Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamında özel hayatlarının ve aile hayatlarının korunması hakkının ihlal edildiğini iddia etmişlerdir.

Mahkeme'ye göre Sözleşme, tutuklulara tutukluluk yerlerini seçme hakkı tanımamakta ve tutuklunun ailesinden ayrılmasının ve uzaklaştırılmasının, tutukluluğun kaçınılmaz sonuçlarını oluşturmaktadır. Bununla birlikte, bir kişinin ailesinden uzak bir cezaevinde tutuklu bulunmasının bazı koşullarda aile hayatına bir müdahale teşkil edebilmekte zira aile üyeleri için, aile hayatının korunması için, tutukluyu ziyaret etme imkânı temel bir faktördür. Zira bu tip uzak cezaevlerine yapılan nakiller her türlü ziyareti çok güç ve bazen imkânsız hale getirmektedir.^[74]

Başvuruçulardan Avşar, Diyarbakır'da ikamet eden ailesinden 1400 km uzaklıkta bulunan Tekirdağ Cezaevinde; Tekin ise, Siirt'te ikamet eden ailesinden yaklaşık 1000 km uzaklıkta Kırıkkale Cezaevinde kalmaktadır. Mahkemeye göre, davanın mevcut koşullarında, başvuruçuların yıllar boyunca ailelerinin ikamet yerlerinden binlerce kilometre uzakta bulunmalarının özel ve aile hayatına saygı haklarına bir müdahale teşkil ettiğinin kabulü gerekir.

Mahkeme, cezaevi sisteminin düzenlenmesine bağlı güçlüklerin farkında ve ulusal makamların bu alanda takdir yetkisine sahip olduklarını hatırlatmaktadır. Ayrıca, Mahkeme, cezaevi dağılımının, tamamen idari makamların isteğine bırakılmayacağını ve bir şekilde mahkûmların en azından bazı aile ve sosyal bağlarının korunması menfaatini dikkate alması gerektiğinin daha önce altını çizdiğini hatırlatmaktadır. Mahkeme, idarenin hükümlülerin aile yakınları ile temaslarını sürdürmelerine yardımcı olması gerektiğini yeniden belirtmektedir. Mahkeme, ömür boyu hapis cezası çeken hükümlülerin dâhil olmak üzere, cezaevi dağılımı konusunda Avrupa düzeyindeki

[73] AİHM Avşar ve Tekin/Türkiye Kararı, Başvuru No. 19302/09 ve 49089/12, K.T: 17/09/2019, Prg.68-75.

[74] AİHM bu konuda ilgili ilkelerin hatırlatılması için Khodorkovskiy ve Lebedev/Rusya (Başvuru No:11082/06 ve 13772/05, K.T. 25.07.2013, Prg.835), Vintman/Ukrayna, (Başvuru No: 28403/05, K.T:23.10.2014, Prg.78) ve Bellomonte/İtalya (Başvuru No.28298/10, K.T:01.04.2014,Prg.70) kararlarına atıf yapmaktadır.

düzenlemede, ulusal makamların aile bağlarının koparılmasını önlenmesi ve mümkün olduğu takdirde, hükümlülerin ikamet yerlerine yakın bulunan cezaevlerine dağılmalarına imkân sağlaması gerektiğine dair ilkenin desteklendiğini vurgulamaktadır. Mahkeme, nakillerde dikkate alınan mahpusun ceza ve cezaevi profili, tehlikeliliği, suç faaliyetlerinin soruşturulması riski, güvenlik riskleri ve cezaevinde nüfus kalabalığı gibi kriterlerinin yanı sıra aile bağlarının korunmasının bu bağlamda dikkate alınması gereken bir kriter olduğunun da altını çizmektedir. Mahkeme için, coğrafi mesafenin, aile ziyaretlerinin ve dolayısıyla aile bağlarının bozulmasına neden olacak nitelikte olan bir faktör olduğu konusunda hiçbir şüphe bulunmamaktadır.

Sonuç olarak, Mahkeme, dosyadaki belgeleri ve özellikle başvuruların sevk edilme taleplerine verilen yanıtları dikkate alarak, yerel makamlar tarafından başvuruların sevk edilme talepleri hakkında ayrıntılı bir incelemenin yapıp yapılmadığı ve tespit edilen gerekçe çerçevesinde, başvuruların ailelerinden uzakta bulunan cezaevlerinde geçirdikleri uzun süre dâhil olmak üzere, ilgililerin kişisel durumunun kapsadığı, söz konusu menfaatlerin bireyselleştirilmesinin dengelenmesi ve sırasıyla yaş, sağlık durumu ve yakınlarının maddi durumuna bağlı zorlukların ilgilileri ziyaret etmek için seyahat etmeyi engelleyebileceği hususunun değerlendirilmesi için hiçbir bilginin bulunmadığını tespit etmektedir. Mahkeme, mevcut davanın spesifik koşullarını ve özellikle başvuruların ailelerinden uzakta çektikleri mahpusluk süresini ve uzun süren bu tür bir uzaklığın etkisini dikkate alarak, somut olayda söz konusu müdahalenin izlenen meşru amaç bakımından orantılı olmadığı ve dolayısıyla demokratik bir toplumda gerekli olmadığı kanaatine varmaktadır. Belirtilen bu sebepler nedeniyle Mahkeme, Sözleşme'nin 8'inci maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmaktadır.

AİHM uygulamaları dikkate alındığında nakil taleplerinde ailenin korunması ve bütünlüğünün sağlanmasında ailenin hükümlüyü ziyaret etme imkânına sahip olması temel bir faktördür. Hükümlü ile ailesi arasındaki uzak coğrafi mesafenin, aile ziyaretlerinin azalmasına ve dolayısıyla aile bağlarının bozulmasına neden olacağı da açıktır. Bu noktada hükümlülerin yıllar boyunca ailelerinin ikamet yerlerinden binlerce kilometre uzakta bulunmaları, özel ve aile hayatına saygı haklarına bir müdahale teşkil etmektedir. Cezaevi nakillerinde sürecin tamamen idari makamların isteğine bırakılmaması ve hükümlülerin aile ve sosyal bağlarının korunması menfaatinin ve bu konudaki taleplerinin dikkate alınması gerekir. Devletin

pozitif yükümlülüğü çerçevesinde aile bağlarının koparılmasının önlenmesi ve mümkün olduğu takdirde, hükümlülerin ikamet yerlerine yakın bulunan cezaevlerinde barındırılmaları ve bu bağlamda nakillerinin yapılması gerekir. Hükümlülerin cezaevlerine yerleştirme ve nakillerinde kişinin ceza ve cezaevi profili, tehlikeliliği, suç faaliyetlerinin soruşturulması riski, güvenlik riskleri ve cezaevinde nüfus kalabalığı gibi kriterlerinin yanı sıra aile bağlarının korunması da bu bağlamda dikkate alınması gereken bir kriterdir. Bu nedenle idarenin nakil talebinde bulunan hükümlülerin bu yöndeki talepleri hakkında ayrıntılı bir inceleme yapması ve hükümlü ile ailesinin bir araya gelmesine imkân sağlayacak bir çözümle nakil talebini karşılaması gerekir.

C) RE'SEN VE SIK SIK NAKİLLERDEN KAÇINILMASI

Hükümlü ve tutuklu bakımından kötü muamele ve dolayısıyla Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlali sonucunu ortaya çıkaran hallerden biri de hükümlü veya tutuklunun sık sık ve resen başka cezaevlerine nakledilmesidir. Hükümlülerin infazının belirli ve öngörülebilir bir süreçte yürütülebilmesi bakımından gerek cezaevinde kendilerince belirledikleri düzenin ve gerekse aileleriyle olan görüş ve iletişimlerinin sekteye uğramaması bakımından koşullar oluşmadan hükümlüler başka cezaevlerine nakledilmemelidir. Hükümlünün sürekli kaldığı cezaevinin değiştirilmesi infaz ve iyileştirme programlarının da takibini zorlaştıracığı gibi infazdan etkin, ıslah edici ve onarıcı sonuçlar elde edilmesini de imkânsız hale getirmektedir.^[75]

Öte yandan Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Üye Devletlere yönelik Avrupa Cezaevi Kuralları Hakkındaki Rec (2006) 2 sayılı Tavsiye Kararına dair yaptığı Yorum'da nakil işlemlerinin kaçınılmaz olabileceği ve bazı durumlarda tutuklunun menfaatine olabileceği kabul edilse de, art arda ve gereksiz şekilde yapılan nakil işlemlerinden kaçınılması gerektiği vurgulanmıştır.

AİHM *Bamouhammad/Belçika Kararında*^[76] Ganser sendromundan (cezaevi psikozu) muzdarip olan başvurucunun altı yıl içerisinde 43 kez cezaevleri arasında sürekli nakil olmasını Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamında aşağılayıcı muamele olarak değerlendirmiştir. Mahkeme başvurana

[75] Aras ve Güverçin, *İnfaz Hukuku*, 462.

[76] AİHM Bamouhammad/Belçika Kararı, Başvuru No: 47687/13, KT: 17/11/2015.

yönelik tekrarlayan bir şekilde özel tedbirlerin uygulanmasının ve cezaevi yönetiminin başvurana terapi sağlanması konusunda gecikmesinin ve başvuranın tutukluluk haline bir alternatif bulma konusunda değerlendirme yapmayı reddetmesinin söz konusu olduğu tutukluluğun infaz sürecinin, başvurana ciddi sıkıntı verdiğine kanaat getirmiştir.

Kararlarda da vurgulandığı üzere sık tekrarlanan nakiller hükümlü ve ailesi bakımından kötü muameleye dönüştüğü gibi hükümlünün farklı hapisane kurumlarına uyum sağlama ve aile ziyaretleri almaya devam etme olasılığının azalması nedeniyle hükümlünün psikolojisini olumsuz etkileyen durumlardır.^[77]

D) EZİYET VERİCİ VEYA ONUR KIRICI ŞEKİLDE NAKİL YASAĞI

1- Genel Olarak

Hükümlünün bir başka cezaevine veya sağlık, eğitim ve benzeri nedenlerle dış kurumlara naklinde dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise bu nakillerin eziyet verici ve insan onurunu kırıcı nitelikte olmamasıdır. AİHS'nin 3 ve Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasındaki düzenleme uyarınca hiç kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz. Bu temel kural, hükümlü ve tutuklulara yönelik uygulamalar için de geçerlidir. Bu husus, 5275 sayılı Kanun'un "*İnfazda temel ilke*" başlıklı 2. maddesinin ikinci fıkrasında "*Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazında zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı ve onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz.*" ve yine Kanun'un 6. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde "*Hürriyeti bağlayıcı cezanın zorunlu kıldığı hürriyetten yoksunluk, insan onuruna saygının korunmasını sağlayan maddî ve manevî koşullar altında çektirilir.*" şeklindeki düzenlemeler ile açıkça vurgulanmıştır. Dolayısıyla verilen bir mahkûmiyet veya tutuklama kararının infazında mahpus için sağlanacak şartlar insan onuruna saygıyı koruyacak nitelikte olmalıdır. Bu nedenle mahkûmların nakillerinde yapılan muamele ve uygulamaların Sözleşme'nin 3 ve Anayasa'nın 17. maddesine uygun olması ve bu noktadaki değerlendirme de AİHM kararları ile birlikte özellikle Onur Kırıcı Ceza

[77] Orçin, "Avrupa İnsan Hakları Hukuku'nda Tutuklu ve Hükümlülerin Dış Dünya ile İletişim Kurma Hakkı," 121.

veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi'nin (CPT) belirlediği standartlar ve ülkemiz hakkında hazırladıkları raporlar çerçevesinde yapılmalıdır.^[78]

Diğer taraftan Avrupa Cezaevi Kuralları'nın "*Mahpusların nakli*" başlıklı 32. maddesi^[79] uyarınca mahpuslar bir cezaevine nakledildiğinde veya cezaevinden alındığında ya da mahkeme veya hastane gibi diğer kurumlara sevk edildiğinde, toplumun gözü önünde mümkün olduğunca az tutulmalı ve gerçek kimliklerinin açığa çıkmamasının temini için uygun güvenlik önlemleri alınmalıdır. Ayrıca mahpusların nakillerinin havalandırması veya ışıklandırması yetersiz olan ya da onlara gereksiz olarak fiziksel acı verecek ya da onurlarını kırarak taşıtlarda yapılması yasaklanmalıdır.

Aynı şekilde Mandela Kuralları'nın 47. maddesinde,^[80] niteliği gereği acı verici ve küçük düşürücü olan zincir, pranga ve diğer kısıtlama araçlarının kullanımı yasaklanmıştır. Kurallara göre, diğer kısıtlama araçlarına ise yasa izin verdiğinde ve hükümlünün kaçmasını ve kendine veya başkalarına zarar vermesini engellemek amacıyla başvurulmalıdır. Tehlikeyi giderici araçlar içinden en az rahatsızlık verici olanı seçilmeli ve araç, gerekli olduğu sürece uygulanmalıdır.^[81]

Hükümlülerin hangi koşullarda nakledileceklerine ilişkin olarak 5275 sayılı Kanun'un 58. maddesinde de önemli kurallar yer almaktadır. Kanun'un 58. maddesi gereğince hükümlülerin kuruma veya başka bir yere götürülüp getirilmesi sırasında, halkla bir araya gelmelerine ve başkaları tarafından görülmelerine engel olacak tedbirlerin alınması gerekir. Bu kapsamda hükümlü, havalandırma ve ışık durumu yetersiz araçlarla, eziyet verici veya onur kırıcı şekilde nakledilemez. Nakil sırasında alınacak tedbirler, hükümlünün firarını önleyici, halkla bir araya gelmelerine ve başkaları tarafından görülmelerine engel olacak engelleri gerçekleştirici sınırları aşmaması gerekir. Aynı şekilde birbirleriyle ve görevlilerle herhangi bir tartışmaya girmelerini engelleyici boyutları geçemez.

[78] AYM Turan Günana Kararı, Başvuru No: 2013/3550, K.T:9/11/2014, Prg.36.

[79] Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, "Avrupa Cezaevi Kuralları."

[80] Birleşmiş Milletler Mahpusların İslahı İçin Asgari Standart Kurallar (Nelson Mandela Kuralları), <https://tihv.org.tr>, Erişim Tarihi: 12/03/2022.

[81] Osmanoğlu ve Parlak, "Mahpusların Aileleri," 278.

2- Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar ve AİHM'nin Nakil İçin Belirlediği Kriterler

Uluslararası sözleşme ve kurallar ile ulusal mevzuat hükümlerinde bu kadar açık bir şekilde hükümlü nakillerinin insan onuruna uygun koşullarda yapılması gerektiği belirtilmesine karşın uygulamada nakillerle alakalı ciddi hak ihlalleri yaşanmaktadır. Özellikle;

- Nakiller ve hastanelere gidiş-gelişler sırasında, tutuklu ve hükümlülerin dış güvenliği sağlayan güvenlik personeli tarafından onur kırıcı ve kötü muamele niteliğinde davranışlara maruz kaldıkları,
- Nakil sonrasında, cezaevi girişleri sırasında hükümlülerin somut bir gerekçe olmadan çıplak soyularak aşağılayıcı şekilde aramalara tabi tutuldukları,
- Gerekli güvenlik tedbirlerinin alındığı ring aracıyla şehirlerarası nakil işlemi sırasında herhangi bir somut güvenlik riski bulunmamasına rağmen hükümlülerin kelepçeli olarak nakledildikleri,
- Fiziki olarak yetersiz araçlarla çok uzun mesafeleri içeren nakillerin yapıldığı,
- Aynı şekilde kapasitenin üstünde hükümlünün aynı araçla nakledildiği,

dile getirilen başlıca şikâyet sebepleridir. Sevk ve nakillerin insan onuruna uygun koşullarda yapılması, gerekli tedbirlerin ve yeni uygulamaların geliştirilmesi Devletin pozitif yükümlülükleri arasındadır. Özellikle hükümlülerin güvenli ortamda nakilleri önem arz etmektedir. Bu noktada geçmişte nakillerde yaşanan facialar da bu tedbirlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu noktada 16 Eylül 2012 tarihinde Van'dan İstanbul'a mahkûm götürülen cezaevi aracının Malatya-Kayseri yolunda yanması sonucunda, buldukları bölümün kilidinin açılmaması nedeniyle 5 tutuklu ve hükümlü diri diri yanarak can verirken, 2 şoför ve 10 jandarma yaralı kurtulmuştur. Bu tip faciaların yaşanmaması adına uzak mesafedeki cezaevlerine yapılan nakillerin uygun ve güvenli koşullarda sağlanması gerekir. Bu noktada koşulların oluşması halinde karayolu yerine havayolu imkânlarının da değerlendirilebilmesi gerekir.^[82]

[82] Aras ve Güverçin, *İnfaz Hukuku*, 459-460.

AİHM uzun mesafeleri kapsayan nakillere ilişkin önemli ihlal kararları vermiştir.^[83] Mahkeme *Dudchenko /Rusya Kararında*^[84] toplam nakil süresi birkaç gün süren demiryoluyla nakillerde üç metre karelik bir kompartımana 16 kişinin yerleştirildiği çok sıkışık koşullarda yapılan nakilleri Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı değerlendirerek ihlal kararı vermiştir. Benzer şekilde *Guliyev/Rusya Kararında*,^[85] başvuru, altmış beş saat boyunca daha küçük, iki metre karelik bir kompartımanda tek başına seyahat etmiştir. Bununla birlikte, tutukluların ulaşımı ile ilgili düzenlemeler uyarınca, gardiyanlar sürekli başvuruları kontrol etmiş ve iki saatte bir duruşunu değiştirmeye zorlamıştır. Mahkeme, bunun sonucunda uykudan yoksun bırakmanın, başvuran üzerinde ağır fiziksel ve psikolojik bir yük teşkil ettiğine kanaat getirerek Sözleşme'nin 3. maddesi bağlamında ihlal kararı vermiştir.

AİHM *Tarariyeva/Rusya Kararında*^[86] ise başvuranın oğlunun cezaevi hastanesine nakledilme koşullarıyla ilgili olarak, başvuranın oğlunun ağır durumunu, yolculuğun süresini ve sağlık durumuna yönelik zararlı etkilerini göz önünde bulundurarak, başvuranın oğlunun standart cezaevi minibüsü ile nakledilmesinin mağduriyetine önemli ölçüde katkıda bulunduğu ve bu nedenle Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı olarak insanlık dışı muamele teşkil ettiğine karar vermiştir.

AİHM, meşru amaçlarla hükümlü ve tutukluların aile hayatına saygı hakkına yönelik müdahalelerin demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığını incelerken, yetkililerin cezaevi sistemlerinin düzenlenmesinde takdir yetkisine sahip olduklarını ancak bu yetkinin kullanılmasında mahpusların bazı aile ve sosyal bağlarının korunması menfaatine dikkat edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu bağlamda AİHM vermiş olduğu ihlal kararlarıyla esasen hükümlü ve tutukluların nakline ilişkin kriterleri ortaya koymaya çalışmıştır. Mahkeme özellikle Sözleşme'nin 3. maddesi bağlamında eziyet ve kötü muameleyle dönüşmeden bir nakil sürecinde uyulması gereken esaslara yer vermiştir. Bu bağlamda AİHM istikrar kazanmış geçmiş içtihatları

[83] AİHM Yakovenko/Ukrayna, Başvuru No:15825/06, K.T: 25/10/2007, Prg 110-113; Sudarkov/Rusya Kararı, Başvuru No:3130/03, K.T:10/07/2008, Prg. 63-69.

[84] AİHM Dudchenko /Rusya Kararı, Başvuru No: 37717/05, K.T: 07/11/2017, Prg.131.

[85] AİHM Guliyev/Rusya Kararı, Başvuru No: 24650/02, K.T: 19/06/2008.

[86] AİHM Tarariyeva/Rusya Kararı, Başvuru No: 4353/03, K.T: 14/12/2006.

çerçevesinde *Tomov ve Diğerleri/Rusya Kararında*^[87] mahpusların nakil ulaşımına ilişkin aşağıdaki standartları ortaya koymuştur: Buna göre;

- Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edilip edilmediğinin değerlendirilmesi, nakil sırasında bir mahpusun kullanabileceği alanın tamamen sayısal olarak hesaplanmasına indirgenemez. Sadece davanın kendine özgü koşullarına yönelik kapsamlı bir yaklaşım, nakli yapılan kişi bakımından gerçeğin doğru bir tasvirini sağlayabilir.
- Tutukluların kişi başına 0,5 metrekareden az alan sunan araçlarda naklinin yapıldığı durumlarda güçlü bir ihlal varsayımı ortaya çıkar. Bu tür sıkışık koşulların tutuklu bulunan aşırı sayıda kişinin birlikte nakledilmesinden veya kompartımanların kısıtlayıcı tasarımıyla kaynaklanıp kaynaklanmadığı, naklin nedenlerinden ziyade objektif koşullarına ve başvuranlar üzerindeki etkisine odaklanan Mahkeme'nin analizi için önemsizdir.
- Düşük tavan yüksekliği-özellikle mahpusları eğilmeye zorlayan tek mahpus hücrelerinin tavan yüksekliği fiziksel acı ve yorgunluğu artırabilir.
- Mahpus hücreleri yeterince ısıtılmadığında veya havalandırılmadığında, dış sıcaklıklardan yetersiz koruma, ağırlaştırıcı bir faktör olacaktır.
- Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiğine dair güçlü bir varsayım, yalnızca kısa veya arada bir yapılan bir nakil durumunda çürütülebilir. Aksine, aşırı kalabalıklaşmanın zararlı etkilerinin nakillerin daha uzun süreli ve daha sık olmasıyla artacağı değerlendirilmelidir. Bu durum, ihlal vakasını daha da güçlü hale getirmektedir.
- Demiryoluyla gece yolculukları gibi daha uzun yolculuklarla ilgili olarak da, Mahkeme'nin yaklaşımı, sabit tesislerde karşılaştırılabilir niteliktedir. Buna göre kalınan kompartıman alanı, teknik imkânları, kullanan kişi sayısı ve yolculuğun mesafesine göre bir değerlendirme yapmaktadır. Bu noktada çok katlı ranzalardan dolayı kısıtlı bir zemin alanı tolere edilebilse de, mahpuslar için yetersiz sayıda uyku yeri bulunması veya başka türlü yetersiz uyku

[87] AİHM *Tomov ve Diğerleri/Rusya*, Başvuru No: 18255/10-11-12-13-14-15, K.T: 09/04/2019, Prg.123-128.

düzenlemeleri nedeniyle gece uykusundan yoksun kalması, 3. madde ile uyumsuz olacaktır. Her tutuklu için bireysel bir uyku yeri ayarlanmaması veya yeterli içme suyu ve yiyecek veya tuvalete erişimin temin edilmemesi gibi faktörler, nakiller sırasında mahpusların durumunu ciddi şekilde ağırlaştırmaktadır ve bu 3. maddenin ihlal edildiğinin göstergesidir.

- Nakil koşullarına ilişkin davalara karar verirken Mahkeme, CPT standartlarına ve Sözleşmeci Devletlerin bunlara uymasına dikkat etmeye devam edecektir.

E) NAKİL TEDBİRLERİNDE ORANTILI HAREKET EDİLMESİ

İdarenin her işlem ve faaliyetinde olduğu gibi cezaevleri arası nakil işlemleri sürecinde de alınacak tedbirler noktasında orantılı hareket etmesi gerekmektedir. Kişi hak ve hürriyetlerinin özüne zarar veren, infazın amacına aykırı ve tedbirin amacını aşan orantısız uygulamalardan kaçınılması gerekmektedir. Nitekim 5275 sayılı Kanun'un "*Nakillerde alınacak tedbirler*" kenar başlıklı 58. maddesinde hükümlülerin kuruma veya başka bir yere götürülüp getirilmesi veyahut nakli sırasında hükümlünün firarını önleyici, halkla bir araya gelmelerine ve başkaları tarafından görülmelerine engel olacak tedbirler alınırken orantılı hareket edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Nakilde alınacak tedbirlerde temel amaç hükümlünün firarını önlemek, kendisine veya diğer mahkûmlara veyahut kurum personeline zarar vermesi engellemek ve hükümlünün ifşasının önüne geçmektir. Bu amaçlara hizmet etmeyen ve hükümlüye eziyet ve kötü muameleyle dönüşen orantısız tedbirler yasaktır. Sevk sürecinde orantısız tedbirler ve güç kullanımı hak ihlallerine neden olacaktır.^[88]

F) GÜVENLİK VE FİRAR RİSKİ OLMAYAN DURUMLARDA KELEPÇE TAKILMAMASI

Hükümlü ve tutuklunun nakil sürecinde sorun oluşturan ve çoğu zaman hak ihlaline neden olan konulardan biri de nakil sırasında kelepçe takılmasıdır. 5275 sayılı Kanun'un "*Zorlayıcı araçların kullanılması*" kenar başlıklı 50. maddesindeki düzenleme uyarınca yetkili makamın önüne getirildiğinde çıkarılmak kaydıyla, sevk ve nakil sırasında kaçmayı önlemek için kelepçe

[88] Arslan, "Hükümlülerin Nakli (Transferi)," 113.

ve bedensel hareketleri kısıtlayıcı araçlar kullanılabilir. Ayrıca maddedeki emredici düzenleme uyarınca çocuk hükümlüler bakımından sevk ve nakil sırasında kelepçe ve bedensel hareketleri kısıtlayıcı araçların kullanılması yasaktır.^[89] 5275 sayılı Kanun'un "Nakillerde alınacak tedbirler" kenar başlıklı 58. maddesinde ise hükümlülerin kuruma veya başka bir yere götürülüp getirilmesi veyahut nakli sırasında hükümlünün firarını önleyici, halkla bir araya gelmelerine ve başkaları tarafından görülmelerine engel olacak tedbirler alınırken orantılı hareket edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Avrupa Cezaevi Kurallarının 68. maddesinde^[90] hükümlü ve tutuklulara kelepçe takılabilecek istisnai haller belirtilmiştir. Bu hallerden biri de nakil sürecidir. Maddedeki düzenleme uyarınca nakil sırasında kaçmaya karşı engelleyici bir önlem olarak kelepçe, deli gömleği ve diğer bedensel kısıtlama araçları kullanılabilir. Avrupa Cezaevi Kurallarında belirtilen bu tedbirlerin son çare ve orantılı olarak başvurulacak tedbirler olduğu unutulmamalıdır.

Mevcut mevzuat hükümleri incelendiğinde hükümlü ve tutukluların sevk ve nakilleri sırasında kelepçe güvenlik ve firar gerekçesiyle takılabilir. Burada esasen kelepçenin takılması zorunluluğu idarenin takdirine bırakılmıştır. Gerekli güvenlik tedbirlerinin alındığı ring aracıyla şehirlerarası nakil işlemi sırasında herhangi bir somut güvenlik ve firar riski bulunmadığı sürece hükümlünün kelepçeli olarak araç içerisinde bekletilmesi keyfi ve orantısız bir uygulama olacaktır. Bu noktada idareye bir takdir hakkı tanınmış olup her takdir hakkının kullanılmasında olduğu gibi somut koşullar çerçevesinde hakkaniyete uygun bir değerlendirmeye bu takdir hakkının kullanılması gerekir. Zira kelepçe yetkili makamın önüne getirildiğinde çıkarılmak kaydıyla, sevk ve nakil sırasında kaçmayı önlemek için takılır. Kişinin kaçma durumu söz konusu değilse saatlerce kelepçeli bir şekilde kapalı araç içerisinde tutulma nihayetinde Sözleşme'nin 3. ve Anayasa'nın 17. maddesi kapsamında kötü muameleye dönüşebilir.^[91]

Sevk ve nakil sırasında kelepçe gibi hareket kısıtlayıcı araçların kullanılması, hukuka uygun bir tutma kararıyla ilgili olarak uygulanması ve makul ölçüde gerekli olandan fazla güç kullanmayı içermemesi veya kişinin

[89] Özbek, *İnfaz Hukuku*, 423.

[90] Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, "Avrupa Cezaevi Kuralları."

[91] Aras ve Güverçin, *İnfaz Hukuku*, 582.

kelepçeli halini kamuya ifşa etme amacı taşımaması halinde Sözleşme'nin 3. maddesi bakımından bir sorun doğurmaz. Bu işlemin uygulanmasında kişinin kaçma, yaralamaya veya bir zarara sebebiyet verme riski bulunup bulunmadığı dikkate alınmalıdır.^[92]

G) AÇIK CEZAEVLERİNE NAKİLLERDE YAŞANAN SORUNLAR

5275 sayılı Kanun'da öngörülen düzenleme gereğince açık ceza infaz kurumlarına nakiller kurum görevlisi olmaksızın yapılır. Bu hâlde hükümlünün, aynı il sınırları içinde bulunan ceza infaz kurumları arasındaki nakillerde aynı gün içinde; farklı illerde bulunan ceza infaz kurumları arasındaki nakillerde ise kurum amirinin kırksekiz saati geçmeyecek şekilde belirleyeceği süre içinde, nakledildiği açık ceza infaz kurumuna giriş yapması gerekir. Belirlenen sürelerde açık ceza infaz kurumuna giriş yapmayan hükümlüler hakkında 5275 sayılı Kanun'un 97. maddesi hükümleri uygulanır. 5275 sayılı Kanun'un "İzinden dönmeme, geç dönme" kenar başlıklı 97. maddesi uyarınca izinden dönmeyen veya iki günden fazla bir süre geçtikten sonra dönen hükümlüler hakkında Türk Ceza Kanunu'nun 292. ve izleyen maddelerinde yazılı hükümler uygulanır. 7242 sayılı Kanun'un 40. maddesi ile 5275 sayılı Kanun'un 97. maddesinde yapılan değişiklik kapsamında^[93] salgın hastalık, doğal afet, savaş veya seferberlik durumunda bu sebeplerden dolayı izinden dönemeyen veya geç dönen hükümlülere ceza verilmez. Ancak izin süresini iki gün veya daha az bir süre geçiren hükümlüler hakkında disiplin işlemi yapılır. İzinden dönmeyen veya iki günden fazla bir süre geçtikten sonra dönen hükümlüler ile firar eden hükümlülere bir daha özel izin verilmez. Buna karşılık çocuk eğitimevlerine nakiller kurum görevlisinin nezaretinde yapılır.^[94]

[92] Osman Doğru ve Atilla Nalbant, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar I*, (Ankara: T.C. Yargıtay Başkanlığı Yayını, 2012), 69.

[93] 7242 sayılı Kanun'un 40'inci maddesi ile 5275 sayılı Kanun'un 97'nci maddesinin birinci fıkrasına "Salgın hastalık, doğal afet, savaş veya seferberlik durumunda bu sebeplerden dolayı izinden dönemeyen veya geç dönen hükümlülere ceza verilmez." cümlesi eklenmiş, ikinci fıkrasının ikinci cümlesi (İzinli iken firar eden hükümlüye bir daha izin verilmez) yürürlükten kaldırılmış ve maddeye 3'üncü fıkra olarak "İzinden dönmeyen veya iki günden fazla bir süre geçtikten sonra dönen hükümlüler ile firar eden hükümlülere bir daha özel izin verilmez." hükmü eklenmiştir.

[94] Erdoğan, *İnfaz Hukuku*, 1169.

Açık ceza infaz kurumunda bulunan hükümlü başka bir açık cezaevine nakil olduğunda, infaz dosyası zamanında gönderilmediğinden hükümlü izin hakkını kullanamamaktadır. Bu nedenle hükümlü nakil olunca infaz dosyasının bir an önce ilgili infaz savcılığına gönderilmesi veya ilgili dosyanın bir an önce UYAP üzerinden iletilmesi gerekmektedir.

Hükümlünün izne ayrıldıktan sonra izin dönüş saatinin belirlenmesinde 5275 sayılı Kanun'un 58. maddesinin üçüncü fıkrasının dikkate alınması gerekir. Yani aynı il sınırları içerisinde bulunan ceza infaz kurumları nakillerde aynı gün içerisinde, farklı illerde bulunan ceza infaz kurumları arasındaki nakillerde ise kurum amirinin 48 saati geçmeyecek şekilde belirleyeceği sürede dönüşün gerçekleşmesi gerekir.

Hükümlünün izin süresini geçirdikten sonra 5275 sayılı Kanun'un 97. maddesinin ikinci fıkrası gereğince 2 gün (48 saat) içerisinde teslim olması durumunda, disiplin suçunun uygulanması ancak 2 günden sonra teslim olması durumunda hakkında firar işlemi yapılması gerekmektedir.

Firarla ilgili soruşturmanın ve disiplin işleminin hangi savcılıkça yapılacağı hususunda tereddütler bulunduğu, çözüm önerisi olarak hükümlünün nakil olduğu, ancak giderek teslim olmadığı cezaevinin bağlı bulunduğu infaz savcılığınca soruşturma ve disiplin işleminin yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Diğer taraftan Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliği'nin "Açık kurumlar arası nakil kararı" kenar başlıklı 11. maddesinde 22.08.2015 tarihli ve 29453 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan değişiklikle yeni hükümlere yer verilmiştir. Buna göre maddenin birinci fıkrasında yapılan değişiklikle hükümlülerin nakillerine ilişkin olarak en az üç tane kurum ismi bildirmeleri gerekir. Önceki düzenlemede ise hükümlüler gitmek istedikleri en fazla beş kurumu bildirebiliyorlardı. Yine maddenin üçüncü fıkrasında yapılan değişiklikle daha önceden sadece koşullu salıverilme tarihine beş aydan az süre kalan hükümlünün başka açık kurumlara nakil taleplerinin ilgili Cumhuriyet başsavcılığı tarafından reddedileceği düzenlenmişken yeni düzenleme ile hak ederek tahliyelerine veya koşullu salıverilmelerine ya da cezasının kalan kısmının denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infazına beş aydan az süre kalan hükümlülerin başka açık kurumlara nakil taleplerinin, Cumhuriyet başsavcılığınca reddedileceği hüküm altına alınmıştır. Görüldüğü üzere hak ederek tahliyelerine ya da cezasının kalan kısmının denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infazına beş

aydan az süre kalan hükümlüler de artık açık ceza infaz kurumuna nakil talebinde bulunamayacaklardır.

Yönetmeliğin 5. maddesinde beş aylık süreden bahsedilmişse de, bu süre 5275 sayılı Kanun'un "*Kendi istekleri ile nakil*" kenar başlıklı 54. maddenin birinci fıkrasının (c) bendinde yer alan "*koşullu salıverilmelerine beş aydan az süre kalmamış olması*" hükmüne dayanmaktaydı. Ancak 5275 sayılı Kanun'un 54. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi; "*koşullu salıverilmelerine beş aydan az süre kalmamış olması*" şeklinde iken 7242 sayılı Kanun'un 30. maddesiyle (c) bendi "*ceza infaz kurumlarında bulunulması gereken sürenin üç aydan fazla olması*" şeklinde değiştirilmiştir.

Kanun'daki düzenlemede (m. 54/1-c) 7242 sayılı Kanun değişikliği öncesi Yönetmelikte belirtildiği üzere koşullu salıverilmelerine beş aydan az süre kalmamış olması gerektiği belirtilmişse de 7242 sayılı Kanun'la 5275 sayılı Kanun'un 54/1-c maddesi ceza infaz kurumlarında bulunulması gereken sürenin üç aydan fazla olması şeklinde değiştirilmiştir. Bu nedenle Yönetmelikteki hüküm Kanun'dan farklı hale kavuşmuştur. Yönetmelikteki hükmün de Kanun'a göre yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Kanun maddesindeki düzenleme uyarınca nakil için dilekçe tarihi itibarıyla hak ederek tahliyelerine veya koşullu salıverilmelerine ya da cezasının kalan kısmının denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infazına beş aydan az süre kalan hükümlülerin başka açık kurumlara nakil taleplerinin, Cumhuriyet başsavcılığınca reddedileceği hükmü uygulanmayacak bunun yerine dilekçe tarihi itibarıyla ceza infaz kurumlarında bulunulması gereken sürenin üç aydan fazla olması şartı aranacak, bu şart gerçekleşmemişse nakil talebi reddedilecektir.

III. NAKİL İŞLEM VE KARARLARINA KARŞI BAŞVURU YOLU

A) NAKİL İŞLEM VE KARARLARINA KARŞI BAŞVURULACAK KANUN YOLU

İdarenin bütün işlem, eylem ve kararları idari ve yargısal denetime tabi olduğu gibi cezaevi idaresinin hükümlü veya tutuklunun nakline ilişkin işlem ve kararları da idari ve yargısal denetime tabidir. Aynı şekilde nakil sırasında meydana gelecek eziyet veya kötü muamele tarzı uygulamalar da idari, hukuki ve cezai denetime tabidir. Bu kapsamda hükümlünün kendi isteği ya da diğer sebeplerle nakillerine ilişkin işlem, faaliyet ve kararlara karşı genel hüküm niteliğinde olan 4675 sayılı Kanun'un 4 ve 5. maddeleri

gereğince infaz hâkimliğine şikâyet yoluna başvurulabilir.^[95] Zira Kanun'un "İnfaz hâkimliklerinin görevleri" kenar başlıklı 4. maddesinin birinci fıkrasının ikinci bendinde yer alan "Hükümlülerin cezalarının infazı, müşahedeye tâbi tutulmaları, açık cezaevlerine ayrılmaları, izin, sevk, nakil ve tahliyeleri; tutukluların sevk ve tahliyeleri gibi işlem veya faaliyetlere ilişkin şikâyetleri incelemek ve karara bağlamak" hükmü gereğince nakilden kaynaklı şikâyetlerde infaz hâkimliği görevlidir.

Bu noktada her ne kadar Uyuşmazlık Mahkemesi hükümlünün başka bir ceza infaz kurumuna nakline ilişkin Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü işleminin iptali istemiyle açılan davanın idari yargı yerinde görülmesi gerektiği yönünde karar vermiş ise de bunun hukuken kabulü mümkün değildir. Zira 7242 sayılı Kanun'la 4675 sayılı Kanun'da yapılan son yasal değişikliklerle birlikte infaz hâkimliklerinin infaz sürecinin ihtisas mahkemesi haline gelmişlerdir. Ayrıca 4675 sayılı Kanun'un "İnfaz hâkimliklerinin görevleri" kenar başlıklı 4. maddesindeki açık hüküm gereğince hükümlülerin sevk ve nakilleriyle ilgili işlem veya faaliyetlere ilişkin şikâyetleri incelemek ve karara bağlamak noktasında infaz hâkimlikleri yegâne görevli mercidir. Burada Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü işleminin idari işlem olması nedeniyle Uyuşmazlık Mahkemesi idari yargıyı görevli kabul etse de esasen infaz sürecindeki birçok işlem ve kararın nitelik olarak idari işlem ve karar olmasına rağmen Kanun koyucunun özel tercihi ile bu konudaki şikâyetlerde infaz hâkimlikleri görevlendirilmiştir. Dolayısıyla Uyuşmazlık Mahkemesinin bu konudaki gerekçesi kanun koyucunun iradesine de aykırıdır. Bir de infaz sürecinde kararların ivedi olarak verilip infazın ona göre devamının sağlanması gerektiği göz önüne alındığında bu tip işlemler için idari yargının görevli kabul edilmesi hem idare hem de hükümlü veya tutuklu bakımından uzun bir idari yargılama sürecinin oluşmasına neden olacaktır. Kaldı ki idari yargılama usulündeki yargılama aşaması dikkate alındığında çoğu zaman bu dava sürecinin infazın tamamlanmasına rağmen tamamlanamadığı veya tamamlansa bile infaz sürecine bir katkısının kalmadığı görülmektedir. Dolayısıyla infaz sürecinin kendine has yapısı ve bu konudaki kararların ivedi olarak verilmesi gereği dikkate alındığında bu konuda ihtisas mercii haline gelen infaz hâkimliklerinin nakil de dâhil olmak üzere verilen idari kararları denetim

[95] Özmen, "Türkiye'de Cezaevlerinin İdari Açından Denetimi," 81; 1. CD., E. 2002/3120, K. 2002/2946, K.T., 5.7.2002.

merci olarak kabul edilmesi usul ekonomisi ve hükümlü ve tutuklu hakları bakımından da daha pratik bir çözüm olacaktır.

Diğer taraftan infaz hâkimliğine şikâyetle başlayan süreç ağır ceza mahkemesine itiraz ve nihayetinde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru aşaması ile tamamlanmakta ve böylece iç hukuk yolları tüketilmektedir. Anayasa Mahkemesi'nin lehe karar vermemesi halinde ise AİHM nezdinde hak ihlali nedeniyle bireysel başvuru yapılabilir.

İç hukuk yollarının tüketilmesi sonrası bireysel başvuru olarak uyuşmazlık AİHM nezdinde derdestken Bakanlık tarafından nakil talebinin kabulü halinde de AİHM başvurucunun mağdur sıfatı devam ettiği için bireysel başvuruyu başvuru aşamasındaki koşullara ve oluşan maddi ve manevi zararlar ile oluşan hak ihlalleri çerçevesinde incelemeye devam edecektir. Nitekim AİHM, *Avşar ve Tekin/Türkiye Kararında* başvuruculardan Avşar yönünden AİHM nezdinde bireysel başvuru yapıldıktan sonra talep ettiği cezaevine naklinin yapılması nedeniyle mağdur sıfatının olmadığı Hükümet tarafından iddia edilmişse de Mahkeme, başvuran hakkında verilen uygun bir kararın veya tedbirin, ulusal makamların açıkça veya özet olarak kabul ettiği ardından Sözleşme ihlalinin telafi edildiği takdirde, genellikle mağdur niteliğinden yoksun bırakılması için yeterli olmadığını hatırlatmaktadır.^[96]

Mahkemeye göre ancak, başvuran hakkında uygun bir kararın veya tedbirin verilmesinin yanında Sözleşme ile güvence altına alınan hakkın ihlalinin, yerel düzeyde telafi edilmesi için “uygun” ve “yeterli” tazminat elde edilmesi halinde Sözleşme'nin koruma mekanizmasının ikincil niteliği, başvurunun incelenmesini engellemektedir.^[97] Bu bağlamda, Mahkeme, şayet başvurudan belirli bir cezaevine sevk edilme talebine yönelik olumlu bir cevabın ancak kendisine uygun bir tedbir olabileceğini kabul ederse, bu tedbir hakkında karar vermeden önce, ailesinden uzak bulunan cezaevlerinde uzun yıllar geçirdiği göz ardı edilemez. Öte yandan, bu tedbire, yetkili ulusal mahkemeler tarafından Sözleşme ile korunan hak ihlalinin açıkça tanınması da eşlik etmemiştir- en azından, Hükümet bunu savunmamaktadır. Ayrıca,

[96] Benzer nitelikte AİHM Scordino/İtalya Kararı, [BD], Başvuru No: 36813/97, Prg.179-180) ve Gäfgen/Almanya Kararı ([BD], Başvuru No. 22978/05, K.T:01/06/2010, Prg.115) kararları da bulunmaktadır.

[97] AİHM Rooman/Belçika Kararı, [BD], Başvuru No:18052/11, K.T:31/01/2019, Prg.129.

bu tedbir, başvuranın özel hayatına ve aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiğine dair bir onay olarak yorumlanamaz. Sonuç olarak, Mahkeme, başvuran Avşar'ın mağdur sıfatını kaybettiğine ilişkin Hükümetin itirazını reddetmektedir.

B) NAKİL SIRASINDA MADDİ VE MANEVİ ZARARA UĞRANILMASI HALİNDE BAŞVURULACAK KANUN YOLU

Kamu hizmetini yürütmekle görevli kılınmış kamu kurumunun, anılan hizmetin yürütülmesi sırasında kişiye verdiği ileri sürülen zararın tazmini istemiyle açılan davanın görülmesi ve kamu hizmetinin yöntemince yapıлып yapılmadığının tespiti, idari yargının görevine girmektedir.

Nakil sırasında meydana gelecek eziyet veya kötü muamele tarzı uygulamalar da idari, hukuki ve cezai denetime tabidir. Bu bağlamda hükümlü hakkındaki nakil işleminin haksız olarak gerçekleşmemesi veya nakil sırasında meydana gelen hukuka aykırı uygulamalar nedeniyle oluşan maddi ve manevi zararlara ilişkin uyuşmazlığın idari yargı yerince çözümlenmesi gerekmektedir. Zira Anayasa'nın 125. maddesinin son fıkrasındaki düzenleme uyarınca idare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür. Bu kapsamda hükümlülerin yerleştirileceği ceza infaz kurumlarını belirleme ve hükümlülerin nakil taleplerini değerlendirme görevi Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne aittir. Genel Müdürlüğün buradaki görevi idari bir görevdir ve bu idari işlem ve kararlardan dolayı bir zarar meydana gelmişse idare bundan sorumlu olacaktır. Dolayısıyla 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2.maddesi uyarınca hükümlünün kalacağı ceza infaz kurumunun belirlenmesi ve bu nedenle yapılan nakil işlemleri birer idari işlemdir. Bu işlemlere yönelik itiraz ve şikâyet niteliğindeki başvurular bakımından infaz hâkimliği görevli olsa da bu nakle ilişkin idari işlem ve kararlar ile nakil sürecinde idarenin uygulamalarından kaynaklanan maddi ve manevi zararların tazmin yeri idari yargıdır. Nitekim yakın tarihte Uyuşmazlık Mahkemesi ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile hükümlü olup, sağlık sorunları bulunan davacı tarafından; hastalığına uygun bir ceza infaz kurumu arayışı nedeniyle 16.02.2011 ile 02.04.2014 tarihleri arasında altı farklı ceza infaz kurumunda bulundurulduğundan bahisle uğranıldığı ileri

sürülen maddi ve manevi zararın tazmini istemiyle açılan davanın idari yargı yerinde görülmesi gerektiğine karar vermiştir.^[98]

SONUÇ

Çağdaş infaz siteminde cezaevinin disiplin, düzen ve güvenliği noktasında idareye geniş bir yetki alanı ve takdir hakkı verilmiştir. İdareye tanınan bu yetki ve takdir hakkı kullanılırken çağdaş infaz rejiminin beklentileri doğrultusunda hükümlü ve tutuklunun temel haklarının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Nihayetinde cezaevi hizmetindeki kamusal amaç, bu kişilerin ıslahı ve tekrardan topluma kazandırılması olduğundan bu hizmetin sunulması sürecinde tutuklu veya hükümlünün yok sayılması modern infaz rejimi anlayışına aykırı olacaktır.

Cezaevlerinin etkin ve verimli olarak idaresi kapsamında, 5275 sayılı Kanun'un 53 ila 58. maddeleri uyarınca hükümlü ve tutuklular kendi istekleri veya toplu sevk, disiplin, asayiş ve güvenlik, hastalık, eğitim, öğretim, suç ve yargılama yeri nedenleriyle başka bir kuruma nakledilmeleri veya geçici olarak dış kurumlara götürülüp getirilmeleri gündeme gelmektedir. Bu tip nakillerde kurum güvenliği, kapasitesi ve personel durumu gibi yasal meseleler önemli olduğu kadar hükümlü veya tutuklunun kişisel veya ailevi durumu, sağlık sorunları, yargılama durumu gibi hususların da karar sürecinde göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Burada infaz sürecini olumsuz etkileyen, kamu yararı bulunmadığı gibi hükümlü veya ailesi bakımından da faydadan ziyade ciddi manada olumsuz etki ve sonuçlar doğuran nakil kararları alınmamalıdır. Bu noktada kişi mahkûmiyet kararıyla özgürlük ve güvenlik hakkını kaybetse de diğer haklarını hapis hayatının elverdiği ölçüde kullanacaktır. Yaşam hakkı, Eğitim, sağlık ailenin korunması gibi temel hakların korunması için gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Nakil süreci gündeme geldiğinde hükümlünün ve ailesinin durumu ile nakli gerektiren sebeplerin iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Kamusal fayda ile bireysel fayda arasında iyi bir denge kurulması gerekmektedir. Nakil karar sürecinde hükümlünün aile bütünlüğünün özellikle dikkate alınması gerekmektedir. Zira hapis yaşamıyla birlikte bir suç işlememiş olmalarına rağmen başta çocuklar olmak üzere aile bireyleri bu hapis yaşamının ve cezaevi sürecinden kaynaklı sorunların bir parçası haline gelmektedirler.

[98] Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü, 2017/591 E., 2018/3 K. , 29/1/2018 T.

Dolayısıyla hapis hayatının kaçınılmaz olarak getirdiği kısıtlamaların ötesinde aile bireylerine ekstrasadan maddi ve manevi zorluk ve külfet getirecek uygulamalardan kaçınılması gerekmektedir. Bu kapsamda ailesi Kars'ta ikamet eden bir hükümlünün hiçbir somut güvenlik ve firar riski olmamasına rağmen kapasite yoğunluğu gibi matbu ve soyut gerekçelerle Silivri Cezaevine nakledilmemesi gerekir. Bu çerçevede devlet imkânlar ölçüsünde hükümlünün aile bütünlüğünü koruma yükümlülüğü altındadır. Dolayısıyla bu yükümlülüğün gereği doğrultusunda nakil işlemlerinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Nakil süreçlerinde sıkıntı oluşturan hususlardan biri de hasta hükümlü ve tutukluların hastalık nedeniyle nakilleridir. Hükümlü veya tutuklunun yaşam hakkının korunması ve etkin bir sağlık hizmeti alabilmesi bakımından kurumun ivedi karar vermesi önem arz etmektedir. Bu alandaki gecikmeler hastalık nedeniyle cezaevlerindeki ölümleri arttırmaktadır.

Diğer taraftan nakil sürecinde hassas davranılması gerekir. Hizmet gerekleriyle bağdaşmayan, kamusal yararı bulunmayan ve hükümlü ve ailesi için, aile bütünlüğünün ihlali, eziyet ve kötü muamele gibi hak ihlali sonuçlarını doğuran nakil işlemlerinden kaçınılması gerekir. Naklin hükümlü ve tutuklu bakımından insani koşullarda ve uygun araçlarla yapılması gerekir. Nakil sürecinde güvenlik ve firar riskleri göz önüne alınarak bir kısım tedbirlerin alınması kaçınılmaz olmakla birlikte bu tedbirlerde de orantılı hareket edilmesi gerekir. Hiçbir güvenlik ve firar riski olmamasına rağmen 20 saatlik bir nakil sürecinde ilgilinin sürekli kelepçeli tutulması orantısız bir uygulama olacaktır. Bu noktada nakil sürecinin eziyet ve kötü muameleyle dönüşmeden tamamlanması noktasında gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. Nakledilecek hükümlünün suç durumu, kişiliği, firar etme riski, sağlık durumu, nakledecek cezaevinin mesafesi gibi hususlar bir bütün olarak değerlendirilerek bir nakil programı hazırlanmalıdır. Bu kapsamda uçak ile ulaşımın mümkün olduğu uzak mesafedeki bir cezaevine kötü ve donanımsız ring araçlarıyla nakil yapılması Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamında hak ihlallerine neden olabilir. Bu nedenle insanı örselemeden bir nakil süreci yaşanabilmesi bakımından modern ulaşım araç ve gereçleri dâhil olmak üzere bütün imkânların kullanılması ve gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akkaya, Çetin. *Açıklamalı-İçtihatlı Cezaların Belirlenmesi Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı ve İnfaz Hukuku*. Ankara: Kartal, 2006.
- Aras, Bahattin ve Sezgin Güverçin. *İnfaz Hukuku*. Ankara: Yetkin, 2021.
- Arslan, Cihat. “Hükümlülerin Nakli (Transferi).” Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.
- Coyle, Andrew. *Cezaevi Yönetimini İnsan Haklarını Göz Önüne Alan Bir Yaklaşım*, Uluslararası Araştırmaları Merkezi. Londra: 2002). <https://prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/turkish3.pdf>, Erişim Tarihi: 12703/2022.
- Demirbaş, Timur. *İnfaz Hukuku*. 8. Baskı, Ankara: Seçkin, 2021.
- Doğru, Osman ve Atilla Nalbant, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar I*. Ankara: T.C. Yargıtay Başkanlığı Yayını, 2012.
- Dönmez, Halit. “CMK 102’deki Tutukluluk Süresiyle İlgili Değerlendirme.”, *Ankara Barosu Dergisi* 68, No:4, (Temmuz, 2010), 189-198.
- Erdoğan, Oktay. *İnfaz Hukuku*, Ankara: Adalet, 2022.
- Korkmaz, Ali. “İnsan Hakları Bağlamında Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması.” *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, no.16, (Eylül, 2014), 99-103.
- Orçin, Melike. “Avrupa İnsan Hakları Hukuku’nda Tutuklu ve Hükümlülerin Dış Dünya ile İletişim Kurma Hakkı.” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2020.
- Osmanoğlu, Bilal ve Oğuzhan Emre Parlak. “Mahpusların Aileleri ve Yakınlarıyla Görüşme Hakkı.” *YÜHFD* 28, no:1, (Ocak, 2021): 237-290.
- Özbek, Veli Özer. *İnfaz Hukuku*, 14. Baskı. Ankara: Seçkin, 2021.
- Özkavalcı, Nimet. *İnfaz Hâkimliği*. 3. Baskı. Ankara: Seçkin, 2021.
- Özmen, Metin. “Türkiye’de Cezaevlerinin İdari Açından Denetimi.” Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007.

- Saldırım, Mustafa. “Uluslararası Hukuk Açısından Türkiye’deki Tutuklu ve Hükümlülerin Eğitim Hakkı.” *Adalet Dergisi*. no. 20, (Eylül, 2004): 91-103.
- “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin Üye Devletlere Avrupa Cezaevi Kuralları Hakkında Rec (2006) 2 Sayılı Tavsiye Kararı (Avrupa Cezaevi Kuralları)”, https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/1982019151_705_tavsiye_kararlari.pdf, Erişim tarihi:21/02/2022.
- “Birleşmiş Milletler Herhangi Bir Şekilde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunmasına İlişkin Prensipler Bütünü”, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Finhak.adalet.gov.tr%2FResimler%2FDokuman%2F2312020094946bm_24.pdf&cLen=185894&chunk=true, Erişim tarihi:03/03/2022.
- “Birleşmiş Milletler Mahpusların İslahı İçin Asgari Standart Kurallar (Nelson Mandela Kuralları)”, <https://tihv.org.tr>, Erişim tarihi: 12/03/2022.
- “Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri”, 2020: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ceza-Infaz-Kurumu-İstatistikleri-2020-37202>, Erişim tarihi: 10/03/2022.
- “Ceza İnfaz Kurumunda Bulunan Tutuklu/Hükümlü Mevcutları”, <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-istatistikleri12012021090932>, Erişim tarihi: 10/03/2022.

